„Radomer-Kielcer Leben“ 33 (783) — Opłata pocztowa — uiszczona ryczałtem. XVI·טער יאהרגאנג פרייז 25 גראשען
היינט

ראדאמער-קעלצער לעבען

ŻYCIE RADOMSKIE KIELECKIE

Radom, dnia 18 Sierpnia 1939 r.
ראדאם, פרייטאג ג. אלול תרצ״ט
טעלעפאן פון רעדאקציע 18 - 15

אבטיילונג פאר קעלץ

אבטיילונג פאר אסטראוויעץ אפאטאוו, וויערשזבניק און סביבה

פאר'ן אינהאלט פון די אנאנסען איז די רעדאקציע נישט פעראנטווארטליך.

משיב רעה תחת טובה!

צו ה' ל. פישמאן.

אין צוזאמענהאנג מיט אייער פאמפלעט אויפ'ן היגען „מושב-זקנים“ אין בלאט-צאטינג פון 11/8 ד.י. בעטען מיר איי[ך] רעסירען זיך מיט אונזער אנשטאלט. גוטס האט איהר גע[טאן] „בית-יתומים און מושב-זקנים“ אלס געוועזענער בעאמטער. פאר אונזערע אינסטיטוציעס האט נאך קיין גוטס נישט געשאפען. שאדענט זיי שטענדיק. (משיב רעה תחת טובה) זייט קאנסעקווענט. עס טאר אייך נישט אינטערעסירען דער גורל פון אונזערע יתומים און זקנים, וואס זיי, — אזוי שרייבט איהר — זענען נישט גוט געשפייזט. אונזער פערוואלטונג איז פאראנטווארטליך פאר איהר טעטיקייט און מיר וועלען אייך מעהר נישט ענטפערען.

די פערוואלטונג
פון בית-יתומים און מושב-זקנים אין ראדאם

מי שטרח בערב שבת — ישתה בשבת!...

יעדער פראקטישע באלעבאסטע ווייסט בעצייטענס צוצוגרייטען די וואונדערבארע משקה פון א פעקל עקסטראקט — קאנצענטראט פון „פיווקאל“ מיט'ן גלאק, בכדי צו האבן פערטיג אויף שבת דאס דאזיגע זעהר געשמאקע געטראנק (עהנליך צו שוואך ביר) וואס מאכט פערדייען די שבת'דיגע מאכלים

»Piwkol« z dzwonkiem

אויסארבייטונג פון דער פאבריק »Jawa« z dzwonkiem אין ראדאם.

דינסטאג ז. אלול תרצ״ט (22 שטרפיען 1939)

פאלט אויס די 9-טע יאהר-צייט פון אונזער אומפערגעסענעם

מאן און פאטער

ר' משה רובינשטיין ז״ל

אין זעלבען טאג פון דער יאהר-צייט דינסטאג 8 אינדערפריה

וועט אבגעריכט ווערען אויפ'ן בית-עלמין

אנ'אזכרה

אויף וועלכער עס ווערען איינגעלאדען קרובים, פריינד און בעקאנטע.

די [illegible]מיליע.

Kino »Czary« | קינא »טשארי«

מאנטאג דעם 21/8 אין קינא טשארי

פייערליכע פרעמיערע פון פרעכטיגען יודישען פילם פון טרערען און געלעכטער

מיין שטעטעלע בעלז

»SYN KANTORA«

מיט דעם וועלט-בארימטען זינגער — פון אמעריקא —

משה אוישער

אין דער שפיץ

מיט באטייליגונג פון די בעסטע יודישע שוישפילער

פלארענס ווייס, יהודית אברבנל, מיכל ראזענבערג א. א.

די אקציע קומט פאר איז פוילען און אין אמעריקא.

הארציגע ניגונים, זיסע פאלקס-לידער, ראמאנטישע מאטיווען — טרערען און געוויין — הומאר און געלעכטער, געזאנג און טענץ

עס ווערען געזונגען פאלגענדע לידער:

1. מיין שטעטעלע בעלז!
2. איך וויל צוריק אהיים!
3. איך האב דיר צופיעל ליעב
4. מיט דעם וואנדער-שטעקען אין האנד.
5. שווער איז זיך פון דיר צו שיידען!
6. די גאלדענע חתונה!
7. שפיעל ציגיינער, שפיעל!
8. פרעג נאר ביי די שטערען!
9. יקום פורקן!
10. אב הרחמים!

מ'בעט צו קומען פינקטליך אויפ'ן אנהויב פון די סעאנסען.

A. HEMPEL

Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70

Filje
Zeromskiego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11

[ו]ילט איהר האבען קלארע, זויבערע וועש, נייע גארדעראבעס, שניי-ווייסע פארהאנגען, גיעט נאר צו וואשען און פארבען אין דער בעקאנטער כעמישער פארבעריי און פראלניע פון דער ערשטקלאסיגער פירמע

ווער ס'האט זיך נים איבערצייגט זאל פרובען און וועט זיין ענטציקט פון דער שענער, עסטעטישער און פאכמענישער ארבייט. ס'ווערט אויך געוואשען אויף טריקען — ביליגע פרייזען! — פינקטליכע אויספיהרונג סאלידע בעהאנדלונג קומט און איבערצייגט אייך

צענטראלע: אלטע שטאדט 7 אפיצ. טעל 70 - 19

פיליעס: זשעראמסקי 1 טראוגוטא 11 זשעראמסקי 21, זשעראמסקי 59

ביליג צו וואשען קאפעלושען

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס אונזער חבר, סטאַרשי־מייסטער און פערוואַלטונג'ס־מיטגליד פון שיסטער־צעך **איטשע בלייוואַס** צוליבן פריצייטיגן טויט פון זיין פרוי

גאָלדע נ"ע.

אין זיין געזעלשאַפטליכער ארבייט לטובת די יודישע האַנדווער־קער זאָל ער אַ טרייסט געפונען, און ער זאָל מעהר נישט וויסן פון קיין צער.

שיסטער־צעך, קאַמאַשענמאַכער־צעך, מעטאַל־צעך, בעקער־צעך, סטאָליאַר־צעך, מאַלער־צעך, און שניידער וואָס גרופירען זיך אויף רוועינסקאַ 1

טיף געריהרט, פונ'ם גרויסען פערלוסט וואָס האָט גע־טראָפען אונזער געערטען חבר **יצחק בלייוואַס** דורכ'ן פריצייטיגען אַוועקגעריסען ווערען פון זיין הייס־געליבטע פרוי

גאָלדע נ"ע.

אין דער געזעלשאַפטליכער ארבייט פאַרן האַנדווערקערטום זאָל ער אַ טרייסט געפונען.

די פערוואַלטונג פון צענטראַלען האַנדוו. און קליין אינדוסטריע אין דער פוילישער רעפּו־בליק, אָבטיילונג אין ראַדאָם רוועינסקאַ 1.

ראַנקזאַגונג.

מיר דריקען אויס אַ טיפען דאַנק, די אַלע חברים און פריינד, וועלכע האָבען זיך בעטייליגט אין אָבגעבען דעם לעצטען כבוד אונזער פרוי און מוטער

גאָלדע בלייוואַס נ. ע.

מאַן און זוהן.

גאַלוואַניזיר־אַנשטאַלט און טעכנישע שלייפעריי

נעמט אָן צו שלייפען פאַלגענדע מכשירים:

1) פריזירער־מכשירים: בושיטוועס, שערלעך און האָר־מאַשינקעס.
2) מעסערס, שערן, מאַשין מעסערס און חלפים
3) אַלערליי דענטיסטישע און כירורגישע מכשירים.

צו ניקלען טיילען פון:
ראָווערען, אויטאָבוסען און דאָקטאָרסקע מכשירים.

צו זילבערן:
לעפל, גאָפל, מעסער, לייכטערס א. ד. גל.

צו פאַלירן:
פאַרשידענע מעטאַלן אויף הויכגלאַנץ.

סאָלידע בעהאַנדלונג!
גאַראַנטיע אויף הונדערט פּראָצענט

י. שטשערבאַצקי זשעראָמסקיעגאָ 21

שווערע קאַטאַסטראָפע מיט אַן אויספלוג פון „עקיבא" אין זאַקאָפּאַנע

צווישען די פערוואונדעטע זענען אויך פערהאַן 3 ראַדאָמער יונגעלייט

די היי־יעהריגע קאָלאָניע פון דער יוגענד־אָרגאַניזאַציע „עקיבא" איז ווי יעדעס יאָהר איינגעאָרדענט געוואָרען אין ביינסקאָ־ווינאַ נעבען זאַקאָפּאַנע.

היינטיגען דינסטאָג האָט די קאָלאָניע געמאַכט אַן אויספלוג אין די טאַטרען־בערג. אין מיטען קלעטערען אויף די העכסטע בערג־שפּיצען, איז אויסגעבראָכען אַ שטורם מיט אַ שלאָקס־רעגען, בעגלייט פון שטאַרקע דונערען. די אָנ־טיילנעמער פון אויספלוג, וועלענדיג זיך אויסבעהאַלטען פון שטורם זענען אַרונ־טער אונטער אַ פעלז, באַלד האָט אויס־געריסען אַ דינער, וועלכער האָט גע־טראָפען אין פעלז פון וועלכען ס'האָבען זיך אָנגעהויבען שיסען ריזיגע שטיינער וואָס האָבען פערשיט אַ גרעסערע צאָהל יונגעלייט פון אויספלוג.

אונטער'ן האָגעל פון שטיינער זענען געבליבען ליגען טויט צוויי עקיבא־מיט־גלידער: יוסף הענדריק און האַטמאַט ראָטענבערג פון קראָקא. צוויי מאַן זענען שווער פערוואונדערט געוואָרען, צווישען זיי דער ראַדאָמער עקיבא־מיטגליד מיע־טעק באָרענשטיין. העכער 10 פערזאָהן זענען לייכט פערוואונדעט געוואָרען. צווי־שען זיי יוזשעק ראַקאָטש און מיעטעק האַלצקענער פון ראַדאָם.

דער אויספלוג וועלכער איז בעשטאַ־נען פון 65 יונגעלייט: יונגלעך און מיידלעך, איז נאָך דער קאַטאַסטראָפע אויפגעלעזט געוואָרען.

וואָס איז מיט דער בוסק־אַקציע?

ווי בעוויסט האָט די „עזרה" היי־יאָהר זיך אונטערגענומען אַדורכצופירען די בוסק־אַקציע. די לעצטע מינוט האָט די עזרה אָבער רעזיגנירט און געלאָזט שטעהן אין מיטען איבער 50 רעקאָס־טרירטע קראַנקע, וועלכע האָבען אויס־געבענקט דעם גליקליכען טאָג, ווען מ'וועט זיי שיקען זיך היילען קיין בוסק.

אין שייכות מיט אָט דעם אונדער־הערטען פאַל ווערט אונזער רעדאַקציע בעוואָרפען מיט בריעף פון לעזער, וועלכע פּראָטעסטירען אַמשאַרפסטען געגען אַזאַ מין גרינגשעצענדער האַנד־לונג לגבי אָרימע און בכבודיקע קראַנקע. איינער פון זיי, דער ה' אפרים גוממאַן גיסט איבער פאָלגענדע בלימעלעך וועגען דער פערזאָהן פון ר' איטשעלע גרין.

קודם כל פרעגט ער פאַרוואָס ה' גרין האָט אַזוי לאַנג געוואַרט מיט דער רעזיגנאַציע פון דער בוסק־אַקציע (ווייזט אויס, אַז ה' גרין איז אויסען געווען מיט'ן אָבשלעפּען, כדי קיין אַנדערער זאָל שוין נישט בעוויזען דאָס צו רעאַליזירען) דערביי דער־צעהלט ער אָט וואָס:

ווייענדיק אין בוסק אין יאָהר 1937 האָט זיך ה' גרין אויסגעדריקט, אַז ווען ער וועט קומען צו דער מאַכט, וועט ער בעגרעניצען די „שנאָרערס" און אויף דער פערזאַמלונג היינטיגען זונטאָג, האָט ער זיך אויסגעדריקט בזה [illegible] מ'וועט פערמאַכען די עזרה [illegible]ך נישט בלייבען אָהן [illegible] אַזוי זעהט אויס די [illegible]ציהונג פון אַזאַ איינעם, [illegible] זיך געגען יעדענס ווילען [illegible]עלשאַפטען).

[illegible]אין רעזולטאַט פון אָט דער געשאַ־פענער לאַגע, האָט זיך געווענדעט אַ דעלעגאַציע צום ה' מרדכי דען, וועלכע האָט אים געבעטען איבערצונעמען די איניציאַטיוו פון אַדורכפיהרען די בוסק־אַקציע. דערביי האָט די דעלעגאַציע אָנגעוויזען, אַז ביים ה' גרין געפינט זיך אַ געוויסע סומע געלד אויף דעם צוועק.

נאָכ'ן בעקענען זיך מיט דער זאַכלאַ־גע האָט ה' דען צוגעזאָגט צו טוהן אַלץ. אָבער דערביי געשטעלט צוויי בעדינגונגען: 1) זאָל די עזרה געבען די דערמאָנטע געזאַמעלטע סומע און 2) אַז די שטאָט זאָל איהם בייהילפיג זיין. דאַן וועט ער שאַפען די נויטיגע סומע און צוזאַמען מיט'ן לינת־הצדק וועט ער רעאַליזירען די בוסק־אַקציע.

מצד ה' דען איז עס ווירקליך אַ שעגער זשעסט און זיין איניציאַטיוו פערדיענט באמת ווארים אונטערגע־שטיצט צו ווערען פון דער יודישער בעפעלקערונג, וועלכע דאַרף נישט צע־גערען מיט איהרע שפענדונגען לטובת דעם דאָזיגען וויכטיגען צוועק, ווייל די צייט איז שוין זעהר קורץ.

קינאָ „טשאַרי"

צו ביליגע פרייזען
פון 25 גראָשען אָן
פערדאָפּעלטער פּראָגראַם

אַלס 1־טער פילם
העררליכער פוילישער פילם
א. נ.

Wierna Rzeka

אַלס 2־טער פילם

די תפיסה אהו קראַטן

Ukochanej siostrze naszej

Itce

z intencji zaręczyn z p.

Rachmilem Lipsztajnem

wiele szczęścia i zadowolenia życzą

Leon, Marek i Beniek

Z intencji zaręczyn

p. Itki Fajngoldówny

z p.

Rachmilem Lipsztajnem

wiele szczęścia, oraz Rodzicom duże pociechy życzy

Sz. Holckener.

דאַנקזאַגונג.

מיין בעסטען חברישען דאַנק דריק איך אויס די חברים פון «ברית־החייל» פאַר נעמען אָנטייל אין מיין שמחה אויפ'ן ברית פון מיין **זוהן**

בעזונדערס דאַנק איך דעם קאָמענדאַנט יצחק פרידמאַן און די חברים יוסף פוטערפלאַם און בלייכמאַן פאַר זייער אויפריכטיגער פריינדשאַפט, וואָס זיי האָבען אַרויסגעוויזען אין טאָג פון מיין שמחה.

מיר זאָלען זוכה זיין צו פרעהען זיך אין אַן אויפגעריכט מלכות־ישראל — תל־חי!

ביי דער געלעגענהייט פערבעט איך מיינע חברים לדעה אויפ'ן פדיון־הבן. בפרט דעם אינזש. ביאַלסקי אַלס כהן.

שמואל לעדערמאַן און פרוי.

Nasz Instytut Kosmetyczny »Charme« Żeromskiego 5

9־טע יאָהרצייט פון ר' משה רובינשטיין ז"ל

קומענדיגען דינסטאָג ז' אלול איז די 9־טע יאָהר־צייט פון ר' משה רובינ־שטיין ז"ל.

ר' משה רובינשטיין ז"ל איז געווען בעקאַנט אין שטאָדט און אויסער איהרע גרעניצען אַלס גרויסער און טיכטיגער אייזען־אינדוסטריעלער. אין ראַדאָם איז ער געווען איינער פון די פּיאָנערען אויפ'ן געביעט פון דער אייזען־גוס־אינדוסטריע. ער האָט אָנגעהויבען אַלס בעשיידענער פאַבריקאַנט, אָבער אַדאַנק זיין ענערגיע און אונטערנעמערישער קראַפט, האָט ער בעוויזען אויסצובויען אַ פּרעכטיגע פאַבריק, וואָס זאָל געבען בעשעפטיגונג פאַר אַ גרעסערע צאָהל אַרבייטער.

לשבח דאַרף דערמאָנט ווערען דער נאָמען פון דעם פערשטאָרבענעם, וואָס האָט קיינמאָהל נישט אויסגעמיטען די הענד פון יודישע אַרבייטער. נאָך איי־דער ס'האָט זיך אָנגעהויבען דער קאַמף אויף רעכט פאַר יודישער אַרבייט, האָט שוין ר' משה רובינשטיין אַרויסגעוויזען פערשטענדניש פאַר'ן דאָזיגען וויכטיגען פּראָבלעם און אָהן שום אַגיטאַציע און פּראָפּאַגאַנדע האָט ער זיך געשטעלט פרייוויליג אין די ערשטע רייהע צווישען די, וועלכע האָבען שוין אויפגעפאַסט דעם ענין פון יודישע אַר־ביטער־הענד אַלס אַ שריט פאָראויס אין פּראָצעס פון פּראָדוקטיוויזירען די יודישע מאַסען.

ר' משה רובינשטיין האָט זיך וואַרים בעטייליגט אין אַלע שטאָטישע אַקציעס און איז געווען אַ נושא עול בצרכי הציבור.

אויף דער גליניצע האָבען זיין פרוי און קינדער אויפגעשטעלט אַ הערליך בית־מדרש, וואָס איז געווען דער ווינש פון פערשטאָרבענעם.

Żelazo betonowe,
Belki żelazne,
Blachy ocynkowane i cynkowe
papę dachową, Smołę,
gwoździe, druty i wszelkie okucia
poleca po najniższych hurtowych cenach

M. Rozenberg

składy żelaza, ul. TYBLA 3, tel. 24-40

פון אידישען לעבען אין אויסטראליען.

אונזער בן-עיר ה' יצחק גוטשטאדט ברענגט אויך א גרוס פון די ראדאמער יודען אין אויסטראליען.

פערשידענע אויסלענדישע געסט קו-מען פון צייט צו צייט קיין ראדאם, אין זייער געבורטשטאט, נאך לאנגע יאהרען אבוועזענהייט, בכדי צו זעהן זיך מיט זייערע פאמיליעס.

צו אונז זענען שוין געקומען במשך די לעצטע יאהרען לאנדסלייט פון אמע-ריקא, ארץ - ישראל, אפריקא. אבער קיינמאהל ביז איצט האבען מיר נאך נישט געהאט קיין גאסט פון אויסטראל-יען, הגם מיר האבען דארט עטליכע פאמיליעס, געוועזענע ראדאמער איינ-וואהנער.

צו קומען אויף א בעזוך קיין רא-דאם אזש פון אויסטראליען, האט בלויז בעוויזען דער ה' יצחק גוטשטאט, דער זוהן פון בעקאנטען ראדאמער תושב, ר' הערשעל גוטשטאט.

יצחק גוטשטאט געהערט צו דער ערשטער גרופע נאך-מלחמה-חלוצים, וועלכע האבען פיעל געאפפערט פון זייער לעבען און געזונד פאר ארץ-ישראל. אין א"י האט ער פערבראכט 8 יאהר און דארט האט ער נישט געזוכט קיין גרויסע פאסטענס, גישט געוואלט ווערן קיין משרד'ניק (ביוראליסט), הגם ער איז קיין ארץ-ישראל געקומען אלס סטודענט. ער האט 8 יאהר שווער, גאר שווער געארבייט, העלפענדיק בויען דאס לאנד.

ה' גוטשטאט איז געקומען אויף א קורצער צייט קיין ראדאם. איך ניץ אויס די געלעגענהייט און ווענד מיך נאך אנ'אינטערוויו וועגען דעם מצב פון די אידען אין אויסטראליען.

אלס איינער פון זיינע נאהנטע חברים נעמט מיך ה' גוטשטאט אויף גאר הערצליך און נאך א פריינדליכען קא-לעגיאלען געשפרעך, געהען מיר איבער צו דער אייגענטליכער טעמע, וואס וועט פעראינטערעסירן אונזערע לעזער.

איך שטעל מיין פריינד א רייהע פראגען, אויף וועלכע ער ענטפערט מיר גערן גענוי און אויספיהרליך.

מיין ערשטע פראגע איז:

— וויפיל אידען געפונען זיך אין איצטיגען מאמענט אין אויסטראליען און פון וועלכע לענדער קומען זיי?

ענטפער: אין אויסטראליען זענען אין איצטיגען מאמענט פערהאנען ביז 30 טויזענד אידען. דער גרעסטער טייל פון זיי זענען שוין אין אויסטראליען געבוירענע. עס זענען אויך פערהאנען פוילישע אידען, דייטשע אידען, אבער גאר א גרויסער טייל אידען קומען פון ארץ-ישראל. די אידען וואהנען מעהר-סטענטייל אין 3 שטעט: מעלבורען, סידנעי. די אידען, וועלכע קומען פון ארץ-ישראל האבען זיך פערזאמעלט אין פערט.

פראגע: ווי אזוי לעבען צווישען זיך די אידען אין אויסטראליען?

ענטפער:

— די אידען ווערען דארט געטיילט אויף 2 קאטעגאריעס: ארטיגע, ד"ה אין לאנד געבוירענע און עמיגראנטען. די ערשטע זענען שטארק אסימילירט און האלטען זיך פאר ענגלענדער; די אנדערע, די עמיגראנטען. לעבען צווי-שען זיך זעהר גוט, העלפען זיך מיט טהאט און ראטה. האבען אויך זייער אידיש קולטור - הויז אין מעלבורען „קדימה", וואס עגזיסטירט שוין 25 יאהר, און וואו יעדער איד שפירט זיך זעהר גוט. דאס קולטור - הויז „קדימה" געהערט נישט צו קיין שום פארטיי און איז אפאליטיש.

פראגע: ווי אזוי זעהט אויס דאס צוזאמענלעבען צווישען אידען און קריסטען?

ענטפער: די בעציהונגען זענען גאנץ פריינדליכע און די אויסטראליאנער ווען זיי בעקענען זיך גוט מיט אידען, פערבעהטען זיך געגענזייטיג צו גאסט און שליסען פריינדשאפט.

פראגע: צי ווערען אידען צוגעלאזט צו הויכע מלוכה-אמטען?

ענטפער: די אידען אין אויסטראליען האבען ביז איצט פערנומען די העכסטע אמטען אין לאנד. מיר געדענקען אלע, אז דער גענעראל - גובערנאטאר פון אויסטראליען איז געוועזען דער איד איזאקס; הויפט-קאמאנדיר פון מיליטער דער איז גענעראל מאנאש. אידען פער-נעהמען אויך דעם אמט פון שטאט-פרעזידענט, אבער איצט, ווערט אביסל ערגער דערמיט.

פראגע: ווי אזוי פאהרט מען (ווי לאנג) און ווי אזוי ארדענט זיך איין דער עמיגראנט.

ענטפער: קיין אויסטראליען פאהרט מען דורך לאנדאן. די רייזע מיט דער שיף דויערט ביז 5 וואכען און קאסט ביז 200 דאלאר.

די ערשטע צייט איז דעם עמיגראנט זעהר שווער אין אויסטראליען זיך איינצוארדנען, אבער די דארטיגע אידן העלפען איהם און מען טהוט זיך שוין אנ'עצה. לעצטענס איז אויך אין מעל-בורען געעפענט געווארען א ספיציעלע הילפס-ביורא פאר דייטשע פליטים, פון וועלכע עס געניסען אויך אנדערע אידישע עמיגראנטען.

פראגע: גיעט ביי אייך יודישע ראט-מענער אין שטאדט-ראט, ווי ביי אונז?

ענטפער: ניין, אידען זענען נישט קיין שטאט-ראטמענער. דאס איז דער-פאר וואס לויט דער וואהל-ארדינאציע מוז א ראטמאן האבען זיין אייגען הויז — אדער זיין אייגענעם פלאץ און דאס האבען נישט אידען. איצט איז די אר-דינאציע געענדערט און די אידען ווע-לען שוין אין שטאדט-ראט קענען גע-וועהלט ווערען.

פראגע: צי זענען אין אויסטראליען פערהאנען לויט'ן אמעריקאנער מוסטער גרופען פון פוילישע אידען, ווי צום ביישפיעל ווארשאווער אידען, לוצקער אידען, ראדאמער אידען?

ענטפער: אזעלכע סאסייטיס זענען אין אויסטראליען נישט פערהאנען. עס גיעט בלויז איין גרופע: ביאליסטאקער אידען, וועלכע העלפען זיך גאר שטארק און האבען דארט אפילו זייערע א לייה-קאסע.

— ווי אזוי זעהט אויס דער אידישער און העברעאישער שול - וועזען אין אויסטראליען?

—פארהאן א קליינע העברעאישע שולע. עפעס בעסער איז מיט'ן אידישען שול-וועזען. עס איז פערהאנען א גאר גוטע אידישע שולע, וואו די אידען גיבען גאנץ גערן אוועק די קינדער צו לער-נען, ווייל דער לייטער פון דער שולע איז אנ'אויסגעצייכענטער פעדאגאג. (גע-וועזענער לעהרער פון יודישען גימ-נאזיום אין ווילנא).

— ווי זעהט אויס די אידישע פרעסע אין אויסטראליען?

—אמאהל איז געוועזען איין יודיש און איין ענגליש (אידיש) וואכענבלאט; איצט האט מען געמאכט איינס. דאס הייסט, אז א העלפט פון דעם וואכענ-בלאט איז אויף ענגליש און די צווייטע העלפט אין אידיש. דער נאמען פון וואכענבלאט איז דזשואיש קראניקל (אידישע קראניק). דאס בלאט פער-שפרייט זיך גוט איבער דעם לאנד. קיין אידישע טאג - צייטונג איז נאך נישט דא.

פון צייט צו צייט בעווייזט זיך אויך א אידישער אלמאנאך. עס קומען אויך קיין אויסטראליען אידישע שרייבער. דא נישט לאנג איז געווען ביי אונז דער בעקאנטער שרייבער מלך ראוויטש און אנדערע יונגע אידישע שרייבער. פון די יודישע ארטיסטען האבען אונז בעזוכט: ווייסליץ, רחל האלצער. פון די גרויסע אידישע מוזיקער: הובער-מאן און רובינשטיין. אינטערעסאנט, אז אזא שטאט ווי מעלבורן האט נישט קיין סטאביל טעאטער, קיין אפערע, נאר פון צייט צו צייט קומען די גרעס-טע וועלט-ארטיסטען אהער.

צו גיעבט אנטיסעמיטיזם אין אויס-טראליען?

— אזוי די מלוכה, ווי די שטאט-ראטן און דאס פאלק זענען נעגען אנטיסע-מיטיזם, אבער עס זענען שוין פערהא-נען אביסל דייטשע איינפלוסען (דיי-טשער קאפיטאל פאר אנטיסעמיטיזם) ביסלעכווייז לאזט זיך פיהלען א שטי-לער אנטיסעמיטיזם. אידען ווערען נישט אנגענומען אין מיליטער - אוויאציע און אין ים-פלאט. מען האקט שוין שויבען אין אידישען קולטור-הויז, „קדימה". אפילו ביי דעם אידישען בעקאנטען אדוואקאט פון ווארשא, ביי דעם אד-וואקאט אקנא. די פרעסע אבער טרעט ארויס געגען דעם אנטיסעמיטיזם.

— ווי קוקען די אידען אויף די נייע אידישע עמיגראנטען?

— עס האט נישט קיינער געגען דעם וואס עס קומען אן נאך אביסל אידען. מ'האט פאר קיין קאנקורענץ נישט קיין מורא. ווער עס וויל עהרליך און סאליד ארבייטען קען זיין פרנסה פערדינען, און דעריבער בעגריסט מען דא הערצ-ליך די ניי-געקומענע אידישע אימיג-ראנטען. בלויז די אזוי גערופענע „ענגלישע אידען" (דארט געבוירענע) זענען נישט ענטוזיאסטיש געשטימט צו די נייע אידישע עמיגראנטען.

— ווי אזוי זעהט אויס דאס אידישע געזעלשאפטליכע לעבען?

—מען פיהרט דארט נישט קיין רוישיג לעבען. אלץ איז סאליד, גאר בעשיידען. א גאנצען טאג ארבייט מען. אין אווענד געהט מען אין קינא, אדער צו בעקאנטע. דארט קען מען נישט קיין קאפע-לעבען, ווי ביי אונז.

— מיט וואס פערנעמען זיך אונזערע ראדאמער?

— זיי זענען בלויזע אינדוסטריעלער. טייל פון זיי פערנעהמען זיך מיט לע-דער - גאלאנטעריע - אויסארבייטונגען, טייל פון זיי מיט זאקען-אויסארבייטונ-גען. אלע געהט גוט. ענדלעך מוז איך זאגען, אז אויסטראליען איז נישט קיין גאלדען לאנד. מען מוז שווער ארבייטן בכרי צו פערדינען אויף לעבען, אבער וויל מען עהרליך ארבייטען, קען מען א לעבען מאכען.

ארנאלד ראזענפעלד.

ערמארדעט דעם שטיף - פאטער צוליב ירושה.

אין דארף קאזשא-וואלא (ראדאמ[illegible]ר פאוויאט) האט געוואהנט דער [illegible] לאנדווירט יאן קאוואלטשיק, ווען [illegible] איז געשטארבען, האט ער איבערגעל[illegible] א גרויס פערמעגען, וואס איז בעשטא[illegible] פון מזומנים און גרויסע [illegible] אלס יורשים זענען געב[illegible] און דער 15-יעהריגער זו[illegible] צו דער רייכער אלמנו[illegible] אנגעהויבען שדכ'ענען [illegible] דארפ'ס-לייט, אבער די [illegible] הריג[illegible] אלמנה האט זיך בעסער א[illegible]ליבען דעם יונגסטען פון זיי — דעם 33-יעה[illegible] ריגען סטאניסלאוו מארציאק.

דער צווייטער יורש פיאטר איז נישט בעשטאנען אויפ'ן שידוך און צווישען איהם מיט'ן שטיף-פאטער זענען פאר-געקומען אפטע קריגערייען איבער זיין טאטענ'ס מאיאנטעק. ווען פיאטר איז אויסגעוואקסען און אלט געווארען 25 יאהר האט ער בעשלאסען צו ערמארדען מארציאק'ן, כדי אזוי-ארום געזעצליך צו בעזייטיגען איהם פון זיין טאטענס ירושה.

איינמאהל ביינאכט, דאס איז געווען דעם 2 מאי היי-יאהר, ווען מארטשאק האט זיך געלעגט שלאפען אין דער סטאדאלע, האט פלוצלינג אנגעקלאפט פיאטר און געהייסען עפענען. מארטשאק נישט וויסענדיג פון פיאטר'ס מארד-פלאן האט געעפענט, אבער איידער ער האט בעוויזען זיך אומצוקוקען ווער דאס איז, האט ער דערפיהלט א שטארקען זעץ איבער'ן קאפ מיט אנ'אייזען און איז גלייך אנידערגעפאלען. פיאטר קא-וואלטשיק האט זיך דאן ערשט גענומען צו איהם און מיט'ן אייזען געשלאגען זיין שטיף-פאטער איבער'ן גאנצען לייב ס'האבען איהם נישט גערירט די גע-איינען און דאס רחמים-געבעט פון זיין שטיף-פאטער, אז ער זאל איהם לאזען לעבען. פיאטר האט איהם אפילו נישט געהערט און ווייטער מערדערליך גע-שלאגען. און נאר דאן, ווען ער האט דערזעהן ווי עס קומען אנצולויפען די שכנים אויף די יאמערליכע געשרייען. האט ער אבגעלאזט זיין קרבן.

פון די אכזריות'דיגע קלעפ איז ביי מארטשאק'ן צעבראכען געווארען דריי זשעברעס. חוץ דעם איז די מילץ מיט דער לעבער געווארען אזוי בעשעדיגט אז ס'איז געקומען צו אנ'אינערליכען בלוט-אויסגוס און מארטשאק איז באלד געשטארבען.

פיאטר קאוואלטשיק איז ארעסטירט און איינגעזעצט געווארען אין תפיסה.

מיט עטליכע טעג צוריק איז דער מערדער געשטאנען פאר'ן היגען קרייז-געריכט, וועלכער האט איהם פער משפט אויף 6 יאהר תפיסה. אר.

עטליכע טרויעריגע בלעטלעך פון א טאג-בוך פון א ראדאמער יודישען פליט

XXXI

און דער יונגער האנס. אט דער וואס האט אבגעשניטען דעם קאפ פון קאמענ-דאנט איז איינעם פון די גרעסטע קאנ-צענטראציע-לאגערען, אין נאצי-לאנד, כדי נקמה צו נעמען פאר זיין געקעפטען ברו-דער - האט זיך איועקגעלאזט פון דער שווייץ, וואוהין ער איז אנטלאפען מיט מיין טאכטער יודיטא — צוריק קיין בער-לין, כדי ארויסצוראטעווען גרעטאס פאטער דעם אלטען דאקטאר, פון די אכזריות'דיגע נאצישע הענד.

ווי איך האב שוין פריהער דערצעהלט איז האנס געווען א העלדישער און גע-וואגטער יונג. ער איז געווען פעהיג צו ריזיקירען מיט'ן לעבען, און אבי דורכצו-זעצען זיין אמביציע. ער האט אבער גע-האט מזל, אז ער איז ארויס פון אלע פייערען א גאנצער: ה א נ ס האט פערזיכערט די סאציאליסטען, די אנטי-היטלעריסטישע קעמפער, אז ער וועט ברענ-גען דעם דאקטאר א לעבעדיגען און ער האט פאקטיש געהאלטען ווארט. ער האט זיך געשטעלט פאר דער געסטאפא אין בערלין און ערקלערט, אז ער איז געקומען אויף די שפורען פון דער דייטשער עמיג-ראציע אין ציריך. ער ווייסט שוין, וואו די אנטלאפענע סאציאל-דעמאקראטען גע-פונען זיך. ער האט דערצעהלט וועגען זייער קאנספיראטיווער, אונטערערדישער ארבייט, וועלכע נעמט ארום א גאנצע נעץ פון אבטיילונגען אין פערשידענע לענדער. האנס האט פאר דער געסטאפא אין בער-לין געשילדערט מורא'דיגע פלענער פון אנטי-היטלעריסטישע פראנט, זייערע בע-ציהונגען מיט אלע עקען וועלט און זייערע צוגרייטונגען ארויסצורופען א רעוואלוצ-יאנערען אויפשטאנד אין גאנץ דייטשלאנד, געגען נאצישען רעזשים. די געסטאפא איז פערציטערט געווארען. האנס האט בעשול-דיגט די געסטאפא-אבטיילונג אין דער שווייץ, אז זי טהוט גארנישט אויף אום געגענצווזירקען דער שעדליכער טעטיגקייט פון די סאציאליסטען; ער האט נישט קיין מורא געהאט זיך אויסצודריקען אויף אבענטען פון דער געסטאפא. וואס זענען צעשפרייט אין דער שווייץ, אז זיי זענען טויגעניכטסען, ווייסען נישט מעהר ווי צו נעמען געלד און הולטייען. האנס האט נאך צוגעגעבען, אז אין דער שווייץ שמועסט מען, אז א סך פון די געסטאפא-אגענטען וואס זענען דארט פאראן, זענען אליין אנטי-היטלעריסטען און גיבען אויס סודות די סאציאליסטען: אדער זיי בעקומען פאר דעם געצאהלט פון דער קאנספיראציע. אדער זיי זענען אויך אידעאיש געבונדען מיט די דייטשע עמיגראנטען, וואס שטע-הען אין די רייהען פון די סאציאל-דע-מאקראטען. די געסטאפא האט געשטוינט הערענדיג אזעלכע רעוועלאציעס. זי האט אלץ געגלויבט האנ'סן, וועמען זי האט גע-האלטען פאר אנ'איבערגעגעבענעם מיט-גליד פון דער היטלער-יוגענד. האנס האט דער געסטאפא געשפילט אויף די נערווען. ער האט געשוואוירען, אז ער האט איינ-געשטעלט א קאנטאקט מיט די סאציאליס-טען, וועלכע האבען צו איהם צוטרוי, אבער זיי פערלאנגען פון איהם בעווייזען, פאק-טען, אז ער ריכטעט זיי געטריי אוי, אז ער איז נישט קיין פראוואקאטאר. און כדי זיי אין דעם צו איבערצייגען, האט ער געבע-טען, אז מ'זאל איהם ארויסגעבען גרעטא'ס פאטער, וועמען מ'האט ארעסטירט אין בערלין אלס אנטייל-נעמער איז א פער-שווערונג אויף גרויסע נאצי-לייט. האנס האט אין דער געסטאפא איבערגעגעבען אז דארט אין דער שווייץ, ווייסען די סאציאליסטען פון דעם אלעם גענוי. זיי האבען שפיאנען אין דער נאצי-פארטיי און דעריבער האבען די סאציאליסטען איהם געשטעלט א בעדינג, אז אויב ער וועט אהין ברענגען גרעטא'ס פאטער, וועט דאס זיין דער בעסטער עגזאמען אז ער איז מיט זיי און דאן וועט מען איהם אריינגעמען אין 10-ראט, אין וועמענס האנד עס געפונען זיך אלע פע-דים פון דער געהיימער ארבייט, וואס די סאציאליסטען פיהרען געגען דריטען רייך.

כדי נאך מעהר צו איבערצייגען דער געסטאפא, האט האנס אנגערופען א רייהע נעמען פון אזעלכע אגענטען ווי גרעטא, אלפרעד און אנדערע, וועמען די געסטאפא האלט פאר די בעסטע, פעהיגסטע און איבערגעגעבענסטע שפיא-נען, — אז זיי זענען גאר פראוואקאטארן און דינען די סאציאליסטען. ער האט פערזיכערט, אז ער וועט די אלע אב-רוימען פון פלאץ, אדער פערנארען קיין בערלין.

ווען האנס האט דערקענט, אז זיינע ווערטער געפונען אנ'אבקלאנג און מען הערט זיך אויסמערקזאם צו צו איהם, איז ער געווארען ביי זיך גאר האפער-דיג און גענומען דרייסטער רעדען:

אלזא, קאמעראדען, פיהרער פון דער געסטאפא, פערלירט נישט קיין צייט. א שאד יעדער טאג, גיעט מיר ארויס דעם דאקטאר. א שאד א קויל אין איהם אריינצוווארפען. אפילו דאס מעסער פון דער גילאטינע איז אנ'עבירה איינצו-שמירען אין בלוט און קאליע מאכען די שארף איהרער. ער איז אנ'אלטער און מעהר נישט שעדליך. בעסער טויטעט איהם אויס פאר עפעס בעסער. איך וועל אייך ברענגען פאר איהם גרעסערע העכט. ווארפט מיר צו נאך עטליכע אטענטעטער. זאלען זיי זעהען די סא-ציאליסטען, אז איך האב עפעס אויפ-געטהון — וועלען זיי מיר גלויבען און איך וועל זיי האבען אין מיינע הענד.

דאן... ווייסט איהר שוין, וואס כ'וועל טהון מיט זיי. איהר וועט זיי אלע הא-בען דא —

די געסטאפא איז געווען בעגייסטערט פון האנס'ן. קודם-כל האט זי איהם נא-מיגירט אלס שעף פון איהר אבטיילונג אין דער שווייץ און חוץ דעם האט מען אויף זיין בקשה — ארויסגעגעבען גרעטא'ס פאטער, דעם דאקטאר מיט נאך 4 פערשווערער.

האנס האט טריאומפירט און אנגעהוי-בען שפילען א גרויסע, מעכטיגע ראליע. ער איז געווארען דער צווייטער אזעף.

(פארטזעצונג קומט)

מאיר הערץ

פעסער מיט בראָנפן; אַ געבונדענע פּאָוסטאַנצעס פיהרט מען אוועק אין שטאַב אריין

פון דער סעריע «די פּוילישע פּאָוסטאַניע»

XXXII

שטעהענדיג די ערשטע טריט אין שטעדטעל, האָבען די פריש-אָנגעקומענע קאָזאַקען דערפיהלט ווי די גאַנצע לופט איז אדורכגעזאָפּט מיט'ן ריח פון שטאַרקען בראָנפען. זיי האָבען געציינען מיט די לאַנגע, גראָבע נעז, ווי זיי וואָלטען אַזוי-אַרום געוואָלט אָנטרינקען זיך מיט דער אַזוי אויסגעבענקטער משקה. די פרישע פּאַרטיע קאָזאַקען, הגם זי איז אריין אין שטעדטעל אין איין צאָרען, ממש אש-להבה'דיג און שוין געהאַלטען גרייט דאָס כלי-זין, כדי זיך אַ נעמצוטהון צו אַלע איינוואָהנער און איבערדרעהען דאָס שטעדטעל מיט'ן קאָפּ אַראָב און מיט די פיס קאַפּויער — דאָך אַז זיי האָבען נאָר דערשפּירט דעם ביטערען טראָפּען, זענען זיי באַלד געוואָרען אינגאַנצען אַנדערש. די אָנגעצויגענע, בייזע פנים'ער זענען פּלוצלינג אויפגעטייעט געוואָרען, מילדער געוואָרען און די רויט-צופלאַמטע באַקען האָבען זיך איינגעקנייטשט מיט פעלדעלעך געלעכטער. די קאָזאַקען, די ערב-בעוואָפענע קאָזאַקען האָבען צוריקגעהאַלטען זייער אומפּעטיג-ווילד געלויף, געריטען עטמאָס פּאַמעליכער און זיך אַרומגעקוקט פון אַלע זייטען, זוכענדיג און ניוכענדיג מיט די צעקיזשעלטע נאָז-לעכער, פון וואַנען דער רייצענדער בראָנפען-געשמאַק שטראָמט מיט אַזאַ פערשיכורינג'ס-קראַפט. יאַן קאַוואַל, וועלכער איז איצט געווען דער גאַנצער אָנפיהרער פון שטעדטעל, האָט שנעל אַ בעפעהל געטהון צו זיינע אַדיוטאַנטען: חיים שרה'ס און פיניעלע תם:

— ברידער, לויפט אויף איין פיס אין דער שענק אריין און טאַטשעט אַרויס אַ פּאָר גרויסע פעסער מיט אָקעוויט. מיר וועלען אויך די נייע קאָזאַצקע געסט אָנ'שיכור'ען און אויך זיי ענטוואָפענען. נאָר מאַכט עס שנעל. איינס-צוויי זאָל דאָס ווערען אויסגעפיהרט!

חיים שרה'ס איז אַ נישט-ניחא'דיגער אַוועק צו זיך אין שענק מיט זיין געהילף אַזוי טהון ווי יאַן האָט זיי געהייסען. חיים האָט געוויסט, אַז מיט'ן געלד איז ער פערשפּיעלט, וויל ווער וועט איהם צוריקצאָהלען אַ גראָשען? ער האָט שוין פון דעם נישט געקלערט. חיים האָט נאָר נישט פערשטאַנען יאַנ'ס חכמה. ביז וואַן — האָט ער זיך אליין געפרעגט — וועט מען אַזוי אָנ'שיכור'ען די קאָזאַקען? ס'וועט דאָך מוזען געמען אַ סוף. דער בראָנפען וועט זיך אויסשעפּען און די קאָזאַקען וועט מען נישט אָנזעטיגען; ס'וועט קומען אַ דריטע פּאַרטיע, אַ פירטע, אַ פינפטע און וואָס וועט דאַן זיין?

חיים האָט געציטערט פאַר'ן דאָזיגען געדאַנק, אָבער איבערגעפרעגט האָט ער נישט יאַנ'ען קיין וואָרט. ער האָט גאָר נישט גערעדט, טראַכטענדיג אין זיך: זאָל מען נישט זאָגען: — וועהסט, אַ יוד האָט קודם אין זין זיין געלד. מעג ער זיין ווי גערעכט און ווי ווייטזעהעוודיג — באַלד איז מען איהם חושד און געלד-להוט'קייט און אין אונטרייהייט צום לאַנד, צום פאָלק...

האָט חיים געדזשווינגעט אויף זיינע פּלייצעס די פעסלעך אָקעוויט. פיניעלע תם האָט צוגעהאָלפען, אָבער ווי זיי געזען צוגעקומען צום מאַרק און זיך דערנעהנטערט צום קרייז, וואו יאַן איז געשטאַנען מיט די שטעדטעלדיגע יודען און קריסטען אַרומבעוואַכט די ענטוואָפענטע קאָזאַקען, וועלכע האָבען זיך נאָך געריבען די אויסגעשטשוכעטע אויגען [illegible] טיפען שיכרות-שלאָף, וואָס איז [illegible] בעפאַלען נאָך די גרויסע כוסות [illegible]וויס. וואָס מ'האָט אין זיי אריינגע[illegible]ן — ווען חיים מיט פיניעלע האָבען [illegible] נאָר וואָס געהאָט דערנעהנטערט [illegible] זיי בליק-שנעל צוזאַמען [illegible]יין שמירה ארומגערינגעלט [illegible] דער נייער מחנה קאָזאַקען. [illegible] אַרומגעפּרעסט ווי מיט אַ [illegible]לד איז געפאַלען אַ בעפעהל אַז יאַ[illegible]ס זיינע מענשען זאָלען מאָמענטאַל אָבגעבען דאָס געוועהר. יאַן האָט זיך נישט געמאַכט הערענדיג און אָנשטאָט אָוועקצוגעבען די פּיקע, האָט ער מיט איהר אויפגעריסען די אויבערשטע דעקלעך פון די בראָנפען-פעסלעך, אָנגעשעפּט גרויסע גלעזער און גענומען דערלאַנגען. דאָ זענען אויפגעשטאַנען די אויסגעניכטערטע קאָזאַקען און אַלע מיט איין קול האָבען גענומען שרייען צו די אָקאָרשט אָנגעקומענע:

— נעמט נישט. טרינקט נישט, זיי ווילן אייך אָנשיכור'ן. די פּאָוסטאַנצעס זענען כיטרע חברה-לייט. זיי האָבען אַזוי געטוהן מיט אונז. צו-ערשט אונז גוט אָנגעטרונקען, איינגעשלעפערט און דערנאָך אַראָבגעצויגען פון אונז דאָס געוועהר. געדענקט און זייט געהיטען. לאָזט אייך נישט, קאַמעראַדען; אַז נישט וועט איהר האָבען דעם זעלבען סוף וואָס מיר. אָט זענען מיר דאָך נעפּאַנגען צוליב דעם. בעפרייט אונז און דאַן וועלען מיר שוין האָבען וואָדקאַ גענוג —

געהערט אַזעלכע ווערטער, האָבען די נייע קאָזאַקען נישט געוואָלט זיך צוריהרן צו די אויסגעשטרעקטע גלעזער מיט אָקעוויט. די הערצער זענען ביי זיי שיער נישט אַרויסגעשפּרונגען פון געלוסט צום שטאַרקען טראָפּען. דער אַראָמאַט, דער געשמאַק האָט גערייצט און אָנגעצינדען אין זייערע אויסגעשפּיצטע העלדזער אַ ברענענדיקען דורשט. די מיילער זענען זיי פול געוואָרען מיט סלינע און דאָך האָבען זיי מורא געהאַט צו נעמען פון עמיצען אַ כוסה. יאַן האָט זיך נאָך נישט געהאַט פערלוירען. ער האָט געהאַלטען די הענד אין דער הויך; אין יעדער האַנד האָט ער קינציג געטראָגען צו 4 גלעזער און ער האָט זיך געבעטען:

— פּאַזשאַלוסטאַ. (ביטע,) נעמט און טרינקט. בראָנפען איז דאָ גענוג. ס'וועט קלעקען פאַר אייער גאַנצער אַרמעע! —

דאָס האָבען נאָכגעטוהן אַ סך אידען און גוים, וועלכע האָבען פּשוט געשטופּט אין מויל אַריין די קאָזאַקען פולע עמערס מיט בראָנפען. דער קאָמאַנדיר פון די קאָזאַקען, זעהענדיק ווי זיינע לייט וואַקלען זיך און ציהען אויס אָט. אָט די פּיסקעס אַ זופּ צו טוהן, האָט אַ מריטש געטוהן:

— נישט טרינקען! מיר וועלען זיך באַלד אליין נעמען.

און אַזוי איז טאַקע געווען.

די, וואָס האָבען זיך פערנומען מיט אויסצאַפּען בראָנפען פון די פעסער און די הענד זייערע זענען פיל געווען מיט קוואָרטען און גלעזער — האָבען זיך דערווייל פערגעסען און אַוועקגעלעגט אויף דער ערד די שווערדען, די ביקסן און די פּיקעס, וועלכע זיי האָבען געהאָט אָבגענומען ביי דער ערשטער פּאַרטיע קאָזאַקען. בלויז יאַן קאַוואַל איז געווען פשיטאָמנע. ער האָט אריינגעשטעקט די פּיקע אין זיין הויכע, טיפע כאַלעווע, ווען די הענד זענען איהם געווען פערנומען מיט די גלעזער בראָנפען, וואָס ער האָט געוואָלט „מכבד" זיין די נייע קאָזאַקישע געסט. דער קאָמאַנדיר האָט אויסגענוצט דעם מאָמענט און אויף זיינעם אַ וואונק, זענען עטלעכע קאָזאַקען אַראָב פון די פערד און קודם-כל אויפגעהויבען פון דער ערד די שווערדען מיט די ביקסען; דאַן האָט זיך אַראָבגעלאָזט אַ האַגעל מיט נאַהייקעס איבער די אויסגעשטרעקטע הענד. די גלעזער מיט'ן אָקעוויט זענען צעקנאַקט געוואָרען און געפאַלען מיט אַ געבראַזגעריי אויף די שטיינער. פון די אויסגעסטאַרטשעטע הענד, אין דער לופטען, האָבען געפּליצט שטראָמען אָקעוויט, אויסגעמישט מיט בלוט-פלעקעלעך פון די צעקאַליעטשעטע הענד און פינגער. יאַן האָט זיך נישט געלאָזט אַזוי גיך ענטוואָפענען. ווען ס'איז געקומען צו איהם און מ'האָט איהם געוואָלט אַרויסנעמען די פּיקע פון שטיוועל האָט ער געשטעלט אַ ווידערשטאַנד. יאַן האָט זיך געפּעדערט און באַלד ביי דער ערשטער נאַהייקע, וואָס ער האָט געקריגען איבער דער לינקער האַנד, האָט ער שוין נישט געוואָרט מיט דער רעכטער, נאָר אליין אָוועקגעשליידערט די גלעזער בראָנפען און זיך געכאַפּט צו דער שפּיז. ער האָט זיך געראַנגעלט מיט אַ גאַנצע מחנה קאָזאַקען. ער האָט עטליכע פון זיי צושטאָכען און ב"ים סאַמע קאָמאַנדיר אָנ'אויג אויסגעהאַקט. מ'האָט יאַנ'ען געוואָלט דערשיסען אויפ'ן אָרט, אָבער דער פערווינדעטער קאָמאַנדיר האָט נישט געלאָזט נאָר אַרויסגעגעבען אַ בעפעהל, אַז מ'זאָל איהם, יאַנ'ען, ברענגען אַ לעבעדיגען און רוסישען שטאַב. דערפאַר האָט ער געגעבען די קאָזאַקען אָנ'ערלויבעניש צו מאַכען אַ „פּראַגולקאַ" און זיך לאָזען וואויל-געהן איבער'ן שטעדטעל. מעהר האָבען די קאָזאַקען נישט געבויכט. ווי ווילדע חיות האָבען זיי זיך אַ לאָז געטהון איבער'ן שטעדטעל. זיי האָבען נישט געשוינט יונג און אַלט. זיי האָבען זיך געוואָרפען אויף פרויען און מיידלעך און זיך פערנומען אויף אַ פּאָגראָם. ס'איז געווען אַ נס, וואָס ראַפּטום איז פון דער צווייטער זייט שאָסעע אָנגעקומען אַ קאָטש מיט עטליכע רוסישע גענערעלער, בעגלייט פון אַ סאָטניע קאָזאַקען און זעהענדיג די פּאָגראָם-זאַחיערוכאַ, האָבען זיי זיך אָבגעשטעלט אַרויס אויפ'ן מאַרק און גלייך אַרויסגעגעבען אַ „ראָזקאַז". אַז שוין זאָל אויפהערען די „פּראַגולקאַ". דער קאָמאַנדיר מיט'ן אויסגעשטאָכענעם אויג האָט אָבגעגעבען אַ ראַפּאָרט, וואָס דאָ איז געשעהן און איינער פון די גענערעלער, אָנ'אַלטער גרייז-גראָהער מאַן מיט אַ פערבאַנדאַזשירטער האַנד האָט פעראָרדענט קודם-כל אָבצושטעלען דעם פּאָגראָם און אַרעסטירען די שולדיגע און זיי אָבפיהרען אין שטאַב אריין.

אָבגעזאָגט און ווייטער געפאָהרען. דער קאָמאַנדיר האָט ערפילט דעם בעפעהל. אויגענבליק האָט ער צוריקגערופען די קאָזאַקען פון זייער ווילדען, בלוטיגען געיעג. עס זענען גוט צעשלאָגען געוואָרען אַ סך יודען און פּאָלאַקען אָבער דאָס שטעדטעל האָט געדאַנקט גאָט דערפאַר. יאַן קאַוואַל, פיניעלע תם, משה שרה'ס, העשקעלע חלפן און נאָך אַ סך יודען און קריסטען האָט מען אַרעסטירט. מ'האָט אַלע צונויפגעבונדען ביי די הענד מיט איין לאַנגען, גראָבען שטריק און אַזוי געפיהרט אַרומגערינגעלט פון אַהן אַ שיער קאָזאַקען, וועלכע האָבען געהאַלטען איבער'ן גאַנצען וועג אָנגעציעלט אויף זיי די ביקסען מיט די פּיקעס. צום סוף זענען נאָכגעפאָהרען גרויסע פיהרען מיט פעסער אָקעוויט. אין מיטען וועג האָט מען די אַרעסטירטע אונטערגעשמיסען און געיאָגט אָהן אָבצוכאַפּען דעם אָטעם.

געקומען אין דאָרף אריין, וואו דער רוסישער שטאַב האָט זיך געפונען, האָט די מחנה אויסגעפּייניגטע, פערמאַטערטע אַרעסטירטע געטראָפען געהן שפּאַצירען אויף אַ פעלד-סטעזשקע רחל'ן, מענדעל בעל-עגלה'ס טאָכטער מיט אָנ'אָפיציר — מיט איהר געליבטען ניקי. רחל איז

(ווייטער זייט 5)

נייע ביכער

יוסף רובינשטיין: «מאָדעלען»

אויף אַ נישט רעאַלען מענשען; אויף איינעמען, וואָס „רייט אויפ'ן פערד און שרייט: ווו איז דאָס פערד מיינס", דערציילט דאָס פאָלק אַזאַ פאַרגלייך-מעשה'לע:

„געווען אַמאָל איינער, וואָס איז געשטאַנען אין אַ פאַס מיט ווייין און געהאַלטען אין איין קלאָגען, אַז ס'דורשט אים..."

דאָס-אַ געבראַכטע ביישפּיעל-מעשה'לע איז אין גאַנצען, ליידער, עהנליך צו אַ סך פון אונזערע יונגע יודישע דיכטער, וועלכע רייסען זיך פאָראויס... און הויך... צו די הימלען אַזש און — באַמערקען נישט דערביי די נעבען זיי שטייענדיקע סלופּעס, פּלויטען און מויערן, צוליב וועלכע נישט איינער פון זיי ווערט געשטרויכעלט מיט אַ פאַל אויפ'ן נאָז...

פאַרדאָס אָבער איז יוסף רובינשטיין כמעט דער איינציגער דיכטער ביי אונז, וואָס זעהט די-אַ אַלע קעגנשטאַנדען און — קען, ממילא, אָן שום שטרויכלונגען קלעטערן אַלץ העכער און העכער ביז'ן סאַמע שפּיץ פון ריינער דיכטונג. רובינשטיין איז אַזוי אַרום דער, וואָס נישט נאָר ער לעשט דעם אייגענעם דורשט מיט'ן ווייין, נייערט ער טראָגט אויך אונטער פולע עמערס ווייין פאַר די, וואָס לייענען זיין בוך: „מאָדעלען".

די טעמאַטיק פון רובינשטיינס „מאָדעלען" איז אָביסל ענלעך צו דער טעמאַטיק פון אַ. וואַגלערס „צוויי בעריאָזעס ביים טראַקט". מיט דעם איינעם אונטערשייד: וואַגלער באַלעבט דאָס דאָרף, די נאַטור, און רובינשטיין — די שטאָט. (ביידע האָבען, ווייזט אויס, אָפּגעשמועסט איינצוטיילען זיך מיט גאָטס וועלטל און מיט דער — פּרץ-פּרעמיע...)

לויט די קעפּלעך פון ס'רוב לידער פון די „מאָדעלען" קען זיך אין פלוג אויסדוכטען, אַז מיר האָבען דאָ צו טון מיט אַ דיכטער אָן אורבאַניסט, וועלכער האָט פאַרביטן די ווירקליכקייט, דאָס רעאַלע אויף אורבאַניסטישער סימבאָליק. ווען מיר באַקענען זיך אָבער נענטער מיט די דאָזיגע שאַפונגען. דערזעהט מען ערשט, אַז אַ גרויסער טייל לידער — ווי אַ שטייגער: „נאַלעווקעס" און „אַלטשטאָדט" — אָטעמען מיט שטאַרקע סאָציאַלע און געזעלשאַפטליכע אַקצענטן:

אַז עס שטאַרבן גלאָקען - קלונגען
ווערמען אָרט עסן ווערמענס זאָרגן
ס'גייען קינדער אויס פאַר הונגער —
ווער וועט געבען ברויט אויף מאָרגן

דאָס בוך „מאָדעלען" איז איינגעטיילט אין דריי טיילען: שטיללעבען", „ביים פענצטער", און „וואַרשע". אינ'ם ערשטען טייל פון זיין בוך — אין די „שטיללעבענס" — איז יוסף רובינשטיין דיכטער, וויזיאָנער און מאָלער. אינ'ם דאָזיגען ציקל באַהאַנדעלט דער מחבר אַלערליי דוממים, טויטע געגענשטאַנדען און אַלע זייערע פּאַגליים-דערשיינונגען — למשל: ווענט, טירען, פענצטער. דילן, טאַפּעטן, אויוון, מעבל, טרעפּ, קוימען, דאַך, רויך, שילד, שויפענצטער — ווי לעבעדיגע אָביעקטען. אַלע די-אַ טויטע נאַטורען פילען, טראַכטען, חלומען, אַהנען און לעבען מיט זייער ספּעציפישען לעבען, וואָס נאָר ער אַליין, דער דיכטער יוסף רובינשטיין זעהט, פילט און פאַרשטייט.

רובינשטיין איז אַן אָריגינעלער דענקער און אָריגינעלער פּערזאָניפיצירער: ווענט שפּאַנען אויף אָנגעשפּאַרטע שטעקענס, אַ פענצטער וויל אַראָפּשפּרינגען פון פינפטען שטאָק, אַ צווייט פענצטער קושט זיך מיט'ן בוים און דער ווינט פאַרשעמט זיך. דער קוימען וויל מיט די וואָלקענס אַוועק. דער דאַך האָט פאַררויכערט אַ ליולקע און ווייסט נישט צי איז ער אַ דאַך אָדער אַ פויגעל? און דאָ, צווישען אַלע, שפּאַצירט ביינאַכט אַרום דער דיכטער אין וואונדער-פּאַרק פון טרוימען און זעהט ווי עס בליהט די נאַכט אויף יונג-צעגרינטע צווייגען מיט בלויע בלעטעלעך בעז; פילט ווי דער מעסער-שניט גרוילט אויף פון יעדען פּענעץ ברויט; דעם סוד פון קאַנווערט. וואָס איז אויף שנעל מיט אַ גוואַלד-ריס געעפענט געוואָרען, דעם טרוים פון קראַנקע אַלעאַנדרעס, דאָס דרימלען פון ווייך-געבעטע שטולען, דעם חלום פון בערן-פּיטער, וואָס שלאָפט אַ פאַרשנייעטער מיט נאַפטאַלין אין אַ זומערדיקער שאַנק; פילט דעם טראַגיזם פון אַלטמאָדישע טאַפּעטען; די שטילע עראָטישע בענקשאַפט פון דער רויט - געבלומטער קאָלדרע, פון'ם קישן, פון דער שוועל, פון דער קליאַמקע; די געהיימע באַגערען און איבערלעבונגען פון קראַוואַטן, הענטשקעס, פּיזשאַמעס, זאָקן, קליידער, העמדער און נאָך און נאָך אַזעלכע פּלאַסטישע פאַרגלייכונגען, פּערזאָניפיצירונגען און איבערלעבונגען פון זאַכען, וועגען וועלכע מיר האָבען ביז רובינשטיינען נישט געאַהנט, און וועלכע ווירקען שטאַרק אויף אונזער עסטעטישען חוש.

ס'רוב אָפּעריערט רובינשטיין מיט'ן בילד און איז דערפאַר פון די געציילטע אימאַזשיניסטישע דיכטער ביי אונז, וועלכער צווינגט אויך — ווי אַ גוטער פילם-רעזשיסער, אָדער ווי אַ גרויסער קונסט-מאָלער — דעם לעזער צו ווערן אַ צושויער פון זיינע פען-בילדער — די „שטיללעבענס".

„ביים פענצטער" שילדערט אונז רובינשטיין אַלץ, וואָס ער זעהט דורכ'ן פענצטער: טויבען, לאַמטערנעס, ליכטשטראַל, מילכווייג, שטערען, אַ שטיפעריש ווינטעל, וואָס האָט אַ כאַפּ געטאָן ביי עמעצען אַ קאַפּעליוש פון קאָפּ, רעגענס, רינעס און אַנדערע קעגענשטאַנדען, וואָס אַ געניטער קינסטלער זעהט, ווען ער קוקט דורכ'ן פענצטער. אין די דאָזיגע לידער איז פאַראַן אַ סך שטימונג און איידעלע טיף-שטילע טענער.

אינ'ם ציקל: „וואַרשע" אַנטפּלעקט זיך פאַר אונז דער דיכטער ווי אַ קונסט-מאָלער פון שטאָט - פיזיאָנאָמיע. דעם דיכטער-מאָלער. רובינשטיינען געלונגט דאָ אין געפּרעסטע עקספּרעסיווע בילדער איבערצוגעבען אין רייכע פאַרבען - ט ע נ ע ר די כאַראַקטער-שטריכען פון דער הויפּט - שטאָדט וו א ר ש א מיט אַלע אירע גאַסען, געסלעך, פּלעצער און פאַרשטעט. אויך דאָ — פונקט ווי אין די „שטיללעבענס" — באַנוצט ער זיך מיט דער פּערזאָניפיצירונג: ווילענסקע-גאַס אין פּראַגע וויינט מיט דינע פייפען פון אַ זיך וועקסלענדיגען צוג, די ברייטע און ליאַרעמדיקע מאַרשאַלקאָווסקע וויל זיך גלייכען צום מאָנפּאַרנאַס און אייפעל-טורעם אין פּאַריז, אויף די יערוזאַלימער אַלעען, וואָס איר נאָמען שטאַמט פון הייליגען תנ"ך, ברומט פרייליך דער דזשאַז און פּראָסטיטוטקעס טוליען זיך פאַר קעלט צו פייכטע בענק און — וואַרפען זיך פון דער דריטער-מאַי-בריק, די שמאָלע קאַרמעליצקע מיט איהרע ביליגע קראָוואַטען קוקט ביז אריין אין דער יחוסדיקער לעש, איצט: סמאָטשע, נאַלעווקעס — שטיקער לעבען!

דאָס שטאַרקסטע קאַפּיטל אינ'ם בוך איז „אַלטשטאָט". די דאָזיגע פּאָעמע איז אַ געמיש פון פאַרבן און טענער — פון דיכטונג און קאָמפּאָזיציע. ווען מען לייענט די דאָזיגע קאַפּיטלען, לעבט אויף פאַר אונז די אַלטשטאָט מיט אירע כאַראַקטעריסטישע פאַרבנרייכע הייזער, וועמענס ווענט ס'זענען אויסגעצאַצקעט מיט קאַרניזען-שטוקאַטורען, הערבען, קווייטן-שלאַנגען, יונגען מיט מאַנדאָלינעס, מיידלעך מיט קרוגען וואַסער, לייבען מיט פאַרדרייטע ווידלען, חוץ דעם — אַלטשטאָטס לאַנגע, שמאָלע קאָרידאָרען מיט די אויסגעדרייטע קרומע טרעפּ, הויכע פּאַציאַכעס, וואָס זייערע דעכלעך זעען אויס ווי אַ של-ראָש; טויבנשלאַקן, צלמים-קראַמען, פּיוקערשענק א. ז. וו.

רובינשטיינס דיכטונג איז אָבער נישט קיין אויבנאויפיגע, איז נישט כתם שיינע דיכטונג, נייערט יעדעס ליד זיינס איז דורכגעפיבערט אין די טיפעניש פון זיין פיין-פילענדער דיכטערישער נשמה, דערפאַר פילען מיר אַזוי בולט דעם ריטם און אָטעם פון יעדער געשילדערטער גאַס, פּלאַץ און קעגנשטאַנד.

אינ'ם בוך „מאָדעלען" האָט זיך יוסף רובינשטיין אַנטפּלעקט פאַר אונז ווי אַ רייפער דיכטער און אָריגינעלער דענקער.

גבריאל ווייסמאַן.

ריזיגע שריפה אין דער גאַרבעריי=פאַבריק „לודאָוויקאַ".

פון צוויי=שטאָקיגען בנין געבליבען בלויז דער פּאַרטער — דער היזק בעטרעפט איבער אַ מיליאָן זלאָטעס.

שבת אויינער 8 איז די שטאָדט אלאַרמירט געוואָרען פון די פאַבריק'ס-סירענעס וועגען א שרעקליכער שריפה, וואָס איז אויסגעבראָכען אין דער גרעס-טער ראַדאָמער גאַרבעריי - פאַבריק „לודאָוויקאַ". ס'האָט נישט לאַנג געדויערט און אויף דער זאַמלינע, וואו די פאַבריק געפינט זיך (גאַרבאַרסקאַ 25) איז דער הימל בעדעקט געוואָרען פון פייער-וואָלקענס, וואָס האָבען אָנגעזאָגט וועגען א גרויסען פייער-אויסברוך. צום אָרט פון דער שריפה האָבען געשטראָמט טויזענטער מענשען פאַר וועלכע ס'האָט זיך פאַרגעשטעלט א שרעקליך בילד. די גאַנצע פאַבריק איז ארומגעכאַפּט געוואָרען פון פלאַמען און נעדיכטע קנוילען רויך האָבען געזעצט פון אַלע זייטען.

כדי דאָס פייער צו פערלעשען זענען תיכף ארויסגערופען געוואָרען אַלע פייערלעשער פון ראַדאָם, אַזוי די שטאָטישע און אויך פון דער „וויסוואָר-ניע" און פון דער באַהן. זיי זענען צו-געטרעטען צו א רעטונג'ס-אַקציע, אָבער ליידער נישט געווען בכוח צו בעהערשען די פייער-שפּריצענדיגע לאַוע, וואָס האָט אַלץ שטאַרקער געבושעוועט און בעדראָהט דער שכנות'דיקער פאַבריק „נאָוואָשטש" און די הייזלעך פון די אַרומיגע איינוואָהנער. די גאַנצע רע-טונג'ס-אַרבייט פון די פייערלעשער האָט זיך דעריבער קאָנצענטרירט אין דער ריכטונג פון לאָקאַליזירען דאָס פייער, אַז ס'זאָל זיך נישט אריבערטראָ-גען אויף די דערמאָהנטע שכנות'דיקע בנינים.

דאָס פייער האָט זיך אָנגעהויבען אויפ'ן העכסטען שטאָק — אין דער „סושאַרניע" און פון דאָרט אריבער מיט א בליציגער שנעלקייט אויפ'ן צווייטען און ערשטען שטאָק, וועלכע זענען אַוועק מיט'ן רויך. ס'איז בלויז געלונגען אָבצוראַטעווען דעם פּאַרטער, וואו עס געפינט זיך די קאַנטאָר.

עס האָט געברענט ביז 1 ביינאַכט. ערשט דאַן האָט מען רעכט דערזעהן, וואָס דאָס ריזיקע פייער האָט איינגע-שלונגען. פון די שענער אויסגעבויטער פאַבריק איז געבליבען שטעהן א חורבה מיט אביסל איבערגעברענטע ציגל, פון וועלכע ס'זענען נאָך ערטערווייז ארויס-געשפּרונגען פונקען און ס'האָט געשלאָ-גען א שטיקענדער רויך.

„לודאָוויקאַ" האָט זיך גערעכענט פאַר די רייכסטע און די א מעהרסט-פּראָספּערירענדע גאַרבערייען אין ראַ-דאָם. זי איז געווען די איינציגע אין ראַדאָם גאַרבעריי, וואָס האָט געפיהרט א לעדער-עקספּאָרט אויפ'ן סאָוויעטישן מאַרק. ווען די שריפה איז אויסגעבראָכען האָט זיך געפונען די פאַבריק אין סטאַדיום פון נאָך מעהר פערגרעסערען די פּראָדוקציע.

דער שאָדען ווערט געשאַצט אויף איבער א מיליאָן זלאָטעס.

די סיבה פון דער שריפה זאָל זיין א קורץ - שלוס פון די עלעקטרישע ליניעס.

עס זענען נעבליבען אַרבייטסלאָז 110 ביזישע אַרבייטער און 10 ביוראָ-אָנגעשטעלטע.

עס איז נישט בעוויסט ווי לאַנג ס'וועט נעמען ביז די פאַבריק וועט צוריק אויסגעבויט ווערען. אַלענפאַלס נישט פריהער ווי אין דריי מאָנאַטען ארום.

די פירמע „לודאָוויקאַ" איז געווען ווי מען הערט, אסעקורירט אין עטליכע אינטערנאַציאָנאַלע אַססקוראַציע-געזעל-שאַפטען, פון וועלכע זי וועט וואַהר-שיינלעך בעקומען ענטשעדיגונג אין דער פאָרם פון פייער-קאַסע און ממילא האָבען די מעגלעכקייט ווידער צו לאָזן אין בעוועגונג די פאַבריק.

די פירמע „לודאָוויקאַ" געהערט צו מאַטיאַס הענדלער עט קאָמפּ. זי האָט גענומען אויף אָרענדע די פאַבריק ביי דער פאַמיליע דען. די רויה-שטאָפען און די גאַנצע לעדער-פּראָדוקציע, וואָס איז דאָרט אויסגעאַרבייט געוואָרען, האָט געהערט צו איהר. די פאַבריקס-בנינים — צו דער פאַמיליע דען.

* * *

בעת'ן פערלעשען דאָס פייער זענען אָבגעבריהט געוואָרען די אַרבייטער קענדזשערסקי און קאָבילקאַ.

«מיין שטעטעלע בעלז» שענער יודישער פילם אין קינאָ «טשאַרי»

דער קינאָ „טשאַרי" ברענגט לעצ-טענס יודישע פילמען, דער קינאָ גיעט דערמיט די מעגליכקייט דעם יודישען עולם צו זעהן אויפ'ן עקראַן בילדער פון יודישען לעבען. נאָך מעהר: אין די פילמען טרעטען-אויף בעריהמטע יודישע אַרטיסטען און עס ווערט גע-רעדט אויף אונזער היימישער, פאָלקס-טימליכער יודישער שפּראַך.

דאָס יודישע פובליקום איז ממש אויסגעהונגערט נאָך יודישע פילמען און שטענדיג ווען קינאָ „טשאַרי" לאָזט אויף דער לייוועגט א יודיש בילד, געהען אַלע היגע יודען זעהר גערן און לעבען פשוט אויף צו הערען אַ יודיש וואָרט אויפ'ן קלאַנג-פילם.

היינט האָט דער קינאָ „טשאַרי" גע-ברענגט דעם שענעם און זייער פּאָפּו-לערען יודישען פילם «מיין שטעטעלע בעלז», וואו מען זעהט די בערימטסטע אַמעריקאַנער יודישע אַרטיסטען און מ'הערט זינגען דעם וועלט-בעריהמטען יודישען טענאָר משה אוישער פון אַמעריקאַ.

«מיין שטעטעלע בעלז» ענטהאַלט אַ לעבעדיגע אַקציע און צייכענט זיך אויס מיט האַרציגע מעלאָדישע פאָלקס-מאָ-טיווען.

„מיין שטעטעלע בעלז" האָט איבער-ראַל אַ שטאַרקען ערפאָלג. אויך אין ראַ-דאָם וועלען אַלע אידען קומען און הנאה האָבען פון דעם שענעם יודישען פילם.

(ווייטער פון זייט 4)

געוואָרען פערבליפט. אָבער נאָך מעהר איבערראַשט איז זי געוואָרען, ווען די מחנה האָט זיך דערנעהנטערט און זי האָט דערזעהן בעקאַנטע, היי-מישע פּנימ'ער פון איהר שטעדטעל. זי האָט זיך געוואָלט ארויסרייסען פון ני-קיס אָרעמס און אַקעגענלויפען די גע-טריבענע. ניקי האָט נישט נעלאָזט און זי געבעטען צו בלייבען שטעהן, ווייל דאָס קען נאָך ערגער מאַכען די לאַגע פון די אַרעסטירטע. ס'טויג נישט אַזוי, ווייל ס'וועט זיין אויפפאַלענד. בעסער וועט זיין, ווען זי וועט שווייגען. עס וועט זיך דאַן לאָזען מעהר אויפסטהון. אַזוי האָט איר ניקי געגעבען צו פער-שטעהן און רחל, איינזעהענדיק, אַז ער האָט רעכט, האָט געפאָלגט און איז שטעהן געבליבען. אָבער ווען די גע-פאַנגענע זענען פאַרביי איהר דורכגעגאַנגען, האָט זי געהערט אויסגעשרייען: ראַכעלע, רחל, רוכטשע, דערבאַרעם דיך און ראַטעווע!

רהל האָט גלייך דערזעהן: יאַן קאָוואַל, פיניעלע תם, העשקעלע חלפן, חיים שרה'ס און פיעל בעקאַנטע אידען און קריסטען פון איהר שטעטעל. זי האָט ארויפגעלעגט א פינגער אויפן מויל אלס צייכען, זיי זאָלן אויפהערן שרייען:

(ווייטער קומט)

אפשר וועט דער „בעריהמטער" ראַדאָמער פּאַפּוס אויפהערען אומעטום אריינצושטעקען די נאָז?

פּאַראַיאָהרען האָט דורכגעפיהרט די בוסק-אַקציע דער „לינת-הצדק". ווער עס געדענקט וואָס דעמאָלט האָט זיך אָבגעטוהן — ווייס, אַז מ'האָט דעם „לינת" געלעגט שטיינער אויפ'ן וועג און ער איז ארויס פון דער אַקציע קוים מיט'ן לעבען. די „עזרה" האָט דאַן גע'טענה'ט, אַז די בכורה פון בוסק געהערט צו איהר און דער לינת מאַכט איהר קאָנקורענץ; היינט איז די בכורה צוריק צו דער עזרה און אָט זענען די פּרוכטען:

די בוסק-אַקציע איז היי-יאָהר פער-שפּילט!

קיינער האָט שוין דאָס מאָהל נישט געשטערט, דער „לינת" האָט שוין נישט קאָנקורירט. ס'איז געווען שאַ-שטיל, א מחיה. די העסליכע אינטריגעס פון בע-קאַנטען עזרה-יונג, וואָס ר'האָט פּאַראַ-יאָהרען געפיהרט געגען „לינת" — האָט דער לעצטער נישט צוריק אָנגעווענדעט אדרבא. דער לינת איז געווען צופרידען, וואָס עזרה נעמט זיך צו דער אַרבייט און נאָך דעם אַלעם האָט געפּלאַצט די באָמבע. מיט דער אַקציע איז קאַפּוט און צעהנדליגער אָרימע יודישע קראַנקע, וועלען נישט קענען היינט פאָהרען אויף קוראַציע קיין בוסק און וועלען מוזען בלייבען זיצען אין דער היים מיט קראַנקע און צובראָכענע אברים.

וואָס איז געשעהן, מה היום מיומים?

דאָס היינטיגע יאָהר איז אַרויסגעשווי-מען אויף דער אַרענע אַ נייער העלד, — ר' איטשעלע גרין, וועלכער האָט גע-זאָגט: עלי ועל צוארי. איך מאַך די בוסק-אַקציע. קודם-כל איז ער נעקומען מיט אַ נייעם פּראָיעקט: געבען די קראַנקע בלויז מיטאָגען מיט בעדער און פאַר דעם זאָל מען בעצאָהלען 90 זל. פּריהש-טיקס מיט קאָלאַציעס און הוצאות קיין בוסק און צוריק זאָלען די קראַנקע אליין דעקען. (דער קאָפּ איז אייזען קיין ע"ה).

אַז דער נייער, גרויסער „רעפאָרם" איז אויפגענומען געוואָרען „ענטוזיאַס-טיש" און ס'איז געוואָרען אַ געוואַלד, אַ געשריי: ס'טייטש דאָס דאַרף דאָך קאָסטען די אַנדערע 90 זל. (בלויז באַהן-בילעטען מיט באַגאַזש קאָסטען 85 זל.) טאָ פון וואַנען וועט עס נעמען דער-רויף דער אָרימער קראַנקער? און וואָס פאַר אַ „טובה" וועט דאָ טהון די עזרה?

— אַז ס'איז געוואָרען אַזאַ רעש, האָט זיך דער „געניאַלער" ערפינדער אַרומ-געזעהן, אַז זיין פּראָיעקט טויג אויף כפרות און ער איז ארויס מיט אַ פריי-שען רעפאָרם (ביי איטשעלע גרין פעהלט נישט אויס די סחורה. עס שיטען זיך איהם פון די קעשענעס „עצות", פּלענער און „פּראָיעקטען". נישט קשה, איהר האָט אייך אויף איהם צו פערלאָזען) אַז אַזוי:

יעדער קראַנקער פאָהרט אויף אייגע-נע קאָסטען. בלויז דער אָרימער פון די אָרימסטע וועט בעקומען אין בעסטן פאַל פון 25 ביז 30 זל. צושטייער פון דער עזרה. די רעשט זאָל ער זיך אַליין אויסהאַלטען און אפילו „אַנ'אַבוס-סתאָ" זאָל ער זיך אַליין אויך אויס-טאַרען פון מאַגיסטראַט. דער-ווייל האָט מען געפיהרט די רע-גיסטראַציע. מ'האָט פערשריבען אַלע וואָס זענען געקומען און גענומען ביי יעדען צו 50 גראָשען איינשרייב-געלד. דעם גרויסען „סוד" האָט ר' איטשעלע גרין מגלה געווען די פערעגעסטרירטע די לעצטע מינוט — היינטיגע וואָך.

איז געוואָרען נאָך א גרעסערער רעש און זונטאָג איז געווען אין דער עזרה יענער סקאַנדאַל. די אָרימע, בכבודיקע קראַנקע זענען ארויסגעטרעטען מיט א שאַרפען פּראָטעסט. אַז זיי ווילען נישט קיין קצבה און זיי וועלן נישט ערלויבן, מ'זאָל זיי בעטראַכטען פאַר שנאָרערס, וועמען מ'וואַרפט צו א ביין — א גראָ-שעדיקע נדבה, מיט וועלכער זיי ווילען גאָרנישט קענען אויפטהון און וועלען מוזען רעזיגנירן פון דער קוראַציע, וואָס איז פאַר זיי א לעבענס-פראַגע.

גאָר אַ גרויסער סקאַנדאַל האָט זיך אויפגעהויבען ארום דער פראַגע פון אָרעם - צייגנישען (אַבוסטוואָס), וואָס דער מאַגיסטראַט גיעט ארויס. ר' אי-טשעלע גרין האָט זיך געוואָלט דערפון אָב'פּטר'ען, אָבער די קראַנקע האָבען גע'טענה'ט און מיט רעכט, אַז ס'איז א גרויסער אונטערשיד ווען א פילאַנטראָ-פּישע אינסטיטוציע ווענדעט זיך צום מאַגיסטראַט, ביז פּריוואַטע, אינדיווידו-עלע ווענדונגען פון די קראַנקע גופא. די ערשטע בעקומט ארויס פיעל לייכ-טער די „אַבוסטוואָס" (דאָס איז בע-קאַנט פון די פּראַקטיק, ווייל אַזוי איז שטענדיק געווען) דאַגעגען פּריוואַטע מענשען וועלען אָנטרעפען אויף גרויסע שוועריקייטען און איידער וואָס ווען — וועט דער קוראַציע-סעזאָן אריבער.

ר' איטשעלע גרין, קאָלאָמבוס דער צווייטער, האָט ווידער געזעהען, אַז ער איז מיאוס אריינגעפאַלען אין פּעקל און דאָ איז ער ארויס מיט א נייע „רעוואָלוציע":

אויס מיט בוסק, נישטאָ מעהר קיין אַקציע!

פרעגען מיר. וואו איז די נייע-פער-וואַלטונג און וואָס זאָגט צו דעם דער היינטיגער פּרעזעס ה' משה לעסלאָו? צי האָט טאָקע די פערוואַלטונג געגעבען ר' איטשעלען אַזעלכע ברייטע פולמאַכ-טען, אַז ער זאָל קענען און מעגען מאַכען אַזעלכע האָקוס-פּאָקוס-שטיק און עקספּערימענטירען אויף דער אָרימער יודישער אָרימקייט. אויף דער קראַנקער אָרימקייט?

אויב די פערוואַלטונג האָט נישט קיין ענטפער דערויף — ר' איטשעלע האָט א פערטיגען תירוץ: בית-יתומים.

פיהלענדיק פּאָראויס, אַז ס'געהט אויף איהם אַ פּיאַסקאָ מיט דער בוסק-אַקציע, איז ער אָפּנים געפאַלען אויף דער „גייסטרייכער" המצאה: פערקאָכען א צווייטע, פרישע קאַשע, כדי מ'זאָל פון איהם ממילא פערגעסען (איהר שפּילט אייך מיט ר' איטשעלע גרין. ער איז שוין איינמאָהל אַ מייסטער אויף אינטריגעלעך).

פּאַראַכטאָגען פרייטאָג איז דער גע-וועזענער עזרה-אָנגעשטעלטער און פיה-רער פון בוסק-אַקציעס, קוילען-אַקציעס, פּסח-אַקציעס ארויסגעשפּרונגען מיט א נידערטרעכטיגען פּאַשקויל געגען איי-נעם פון די אָנגעזעהענסטע פערוואַל-טונג'ס-מיטגלידער פון בית-יתומים. אין דער דאָזיגער מלאָכה בזויה האָט אויך שטעקען אַ יד ר' איטשעלע גרין, וועל-כער איז צוזאַמען מיט'ן בעדער-יונג פון דער עזרה געשטאַנען אויף די וועגען און קאָנטראָלירט יענעם עהרליכען און איבערגעגעבענעם פערוואַלטונג'ס-מיט-גליד פון בית-יתומים, וואו ער געהט עסען מיטאָג. ר' איטשעלע, דער „בע-ריהמטער" ראַדאָמער פּאַפּוס, מיינט אפשר דערמיט ארויסצופּען אַ פּרישען טומעל, כדי אויף אַזאַ אופן פערשטעלען זיין מפּלה אין דער בוסק-אַקציע, אָבער דאָס וועט איהם נישט געלונגען. מיר וועלען איהם און יענעם פּאַרשוין, וואָס איז יאָהרען-לאַנג געלעגען אויפ'ן קאַרק פון דער עזרה, ווי אויך אַ טייל פון בעאַמטענטום פון בית-יתומים, וואָס טאַנצט אויך מיט אויף דער חתונה דעמאַסקירען. די דאָזיגע דריי פּאַקטאָרען וועלכע וועבען צוזאַמען אַ נעץ פון אינ-טריגעס ארום אַנ'אומשולדיגען, אָבער עהרליכען מענש, וואָס קוקט צו-פיעל אויף די פינגער, וועלען מיר אוועקשטע-לען אַדם-נאַקעט פאַר דער גאַנצער יו-דישער עפענטליכקייט. זייער טייוועל-שפּיעל וועט זיך נישט איינגעבען און זיי וועלען געשטעמפּעלט ווערען אַלס די וועלכע ווילען אונטערברעכען אַנ-אינסטיטוציע וואָס האַלט אויס 100 יתו-מים און זקנים.

שוין צייט אַ סוף צו מאַכען צו דער דאָזיגער קאָמעדיליע.

ר' איטשעלע גרין, איהר זענט פער-קראָכען אין אַ מיסע בלאָטע. אפשר וואָלט איהר שוין אויפגעהערט אומעטום אריינצושטעקען די נאָז?

ביי דער געלעגענהייט פרעגן מיר דער פערוואַלטונג פון בית-יתומים און מושב-זקנים, וואָס פאַר אַ שטעלונג נעמט זי אָן געגען דעם געמיינעם אָנפאַל אויף איהר טיכטיגען און עהרליכען מיטגליד ה' מרדכי לענגער — פון איינעם אַ הפקר-יונג, וועלכער איז אַ דאַנק איהם (דעם ה' לענגער) דעמאַסקירט און בעז-זייטיגט געוואָרען אַלס „בוכפיהרער" פון דער אויבענדערמאָנטער אינסטיטוציע?

ŻĄDAJCIE
TYLKO
„RIKSZA"
GUM..?
JEDWABNE

הומאָר

יאַ, משוגע, אָבער...

אין משוגעים - הויז שמועסען צוויי משוגעים:

— וואָס וואָלסטו איצט געוואָלט?

— איך וואָלט געוואָלט פאָהרען און זיך באַוועצען אין דייטשלאַנד.

— ע, אַזאַ משוגענער ועהסטו, בין איך נישט!...

אויפ'ן אויטאָבוס קיין אָנטאָניובקע.

פרייטאָג פאַרנאַכט, דער ערב-שבת-דיקער אויטאָבוס קיין אָנטאָניובקע איז געפּראַפּט. מען איז צוזאַמענגעקוועטשט ווי הערינג אין פאַס.

ביים אויסשטייגען, שרייט א יוד:

— יודען, וואו איז ערגיץ מיין קאַפּע-לוש?

— וואָס פאַר א קאַפּעלוש האָט איהר?

— פרעגט א באַלייבטער יוד.

— א ווייכען.

— אויב אַזוי איז עס נישט אייערער ווייל איך זיץ אויף א האַרטען קאַפּעלוש - האָט דער יוד געענטפערט.

קורצער פרייטאָג, און שבת הגדול

שבת הגדול: איהר ווייסט, פאַניע קור-צער פרייטאַג. אַז די בערלינער דעפּוטיסטען רייסען דאָך צוין דורך דער נאָז!

קורצער פרייטאַג: פאַרוואָס?

שבת הגדול: ווייל קיין ש"ם דייטש וואָנט איצט נישט אין דייטשלאַנד צו פּענען דאָס מויל.

א געזיכערטע פרנסה

— כבעט דיך, דו האָסט מענדלען גע-באָרגט 10 זלאָטעס אויף א לאָטעריע צעטעל?

— יאָ.

- ווי פאַלסטו דאָס אויס?

- פאַרוואָס נישט? מענדל האָט מיר צו-געזאָגט, אַז אויב ער וועט געווינען דעם מיליאָן, וועט ער קויפען א הויז, און מיך וועט ער מאַכען פאַר א וואַנדרצע.

צווישען דיפּלאָמאַטען

— וואָס איז דאָס אַזוינס א דיפּלאָמאַט?

— דאָס איז א מענש, וואָס פערנעמט זיך מיט בעזייטיגען קאָנפליקטען צו וועל-כע — ווען נישט ער — ס'וואָלט קיינמאָל נישט געקומען.

מיט 25 יאָהר צוריק
מלחמה=וויצען
מיש דיך נישט אין פּאָליטיק

אין א קליין שטעדטעל האָט געטראָ-גען א וואַסער-טרעגער 2 וויאַדרעס וואַ-סער. פּלוצלינג האָט ער באַמערקט ווי עס קומען איהם אַנטקעגען א דייטשער פאָר-פּאָסטען. אַזוי ווי ער האָט געגלויבט אַז מען קומט איינעם אַנטקעגען מיט פולע וויאַדרעס וואַסער באַדייט: פאַר יענעם גליק, האָט ער גענומען ביידע וויאַדרעס וואַסער און אויסגעדרייט. די זעלנער, מיינענדיג, אַז ער גיסט אויס דאָס וואַסער, כדי זיי זאָלען נישט האָ-בען צו טרינקען, האָבען איהם גוט אָנ-געבראָכען די ביינער, קומט ער אַהיים צום ווייב און דערצעהלט איהר, וואָס ס'האָט איהם פּאַסירט.

— גוט אויף דיר — רופט אויס דאָס ווייב מיט כעס — מיש דיך נישט אין פּאָליטיק. אַז 2 מלוכות פיהרען קריג, דאַרפסטו זיך נישט אריינמישען.

אַ בריוועלע פון דער ברויט-רייהע

אַ מאַן — דערצעהלט מען — האָט פון זיין ווייב וואָס איז געשטאַנען אין דער ברויט-רייהע נאָך אַ ברויטעל באַקומען אַ בריוועל מיט פאָלגענדען אינהאַלט:

„מיין ליבער מאַן.

איך קען דיר שרייבען, אַז איך געפין מיך גאָט זיי דאַנק אין אָרדנונג. איך האָב געטראָפען א שטעל אין דער רייהע צווישען זעהר אַנשטענדיגע מענשען און פאַרברענג די צייט נישט שלעכט. כ'האָב מיך שוין זאַגאַר פּאַפּראַוויעט אין געזונד. זעה, אַז עס זאָל זיין אין דער היים אַלעס אין אָרדנונג. זעה אויך די קינדער זאָלען האָבען אַ גוטע דערציהונג אויב עס וועט זיך טרעפען א שידוך פאַר אונזער פעסלען, זאָלסטו דערווייל נישט אָפּזאָגען. ווען איך וועל בשלום אהיימקומען פון דער רייהע, איז אומ-בעשטימט...

פון מיר דיין געטריי ווייב כאַנטשע".

Kino „CZARY" Radom

א פילם פון טרערן און געלעכטער

„SYN KANTORA"

מײן שטעטעלע בעלז

הארציקע ניגונים. זיסע פאָלקס־לידער ראָמאַנטישע מאַטיוון.

טרערן און געוויין. הומאָר און געלעכטער. געזאַנג און מוזיק

דער וועלט־באַרימטער זינגער פון אמעריקע

משה אוישער

„SYN KANTORA"

מיין שטעטעלע בעלז

מוזיק פון באַוווסטן קאָמפּאָזיטאָר

א. אלשאנעצקי

א פּרעכטיקער יידישער פילם פון טרערן און געלעכטער!

עס ווערן געזונגען פאָלגנדיקע לידער און מאָטיוון:

„מיין שטעטעלע בעלז"–כ'האָב דיך צופיל ליב – שווער איז מיר פון דיר צו שיידן! די גאָלדענע חתונה – שפּיל ציגיינער, שפּיל! – פרעג נאָר ביי די שטערן!

איך וויל אהיים צוריק! – מיר זענען וואנדערער אָן א לאנד און אָן א היים! ווי אויך רעליגיעזע מאָטיוון: „יקום פורקן" און „אב הרחמים!

די אקציע קומט פאָר אין פוילן און אין אמעריקע

Kino „CZARY" Radom

א פילם פון טרערן און געלעכטער

„SYN KANTORA"

מיין שטעטעלע בעלז

הארציקע ניגונים. זיסע פאלקס־לידער ראמאנטישע מאטיוון.

טרערן און געוויין, הומאר און געלעכטער. געזאנג און מוזיק

עס באטייליקן זיך די בעסטע יידישע שוישפילער

פלארענס ווייס – יהודית אברבנל – מיכל ראזענבערג –
איזידאר קעשיר – יהודה בלייך מיט דעם וועלט־בארימטן אמעריקאנער זינגער **משה אוישער** אין דער שפיץ

ווער עס האט נעזען דעמדאזיקן פרעכטיקן פילם איין מאל, וועט אים ליפן זען א צווייט מאל און א דריט מאל, ווייל איר געפינט דא אלק, נאך וואס עס גלוסט אייער הארץ: פאלקסלידער און רעליגיעזע מאטיוון, לייכטן הומאר און געשפאנטע דראמאטישקייט. הארציקע מוזיק און ראמאנטישן סענטימענט, טרערן און געלעכטער! דער עכט יידישער פילם לויט דעם מוסטער פון האליוווד! א פילם, וואס רעדט צום יידישן הארץ און קריצט זיך איין אין דער נשמה.

Własność i eksploatacja L I B K O W - F I L M. Warszawa

Druk. Romana Mamelока, W-wa, Tel. 2,92-49

לידער וואס ווערן געזונגען אין שײנעם פילם
דעם חזנ'ס זונדל
„מײן שטעטעלע בעלז״

מיט דעם וואנדערשטאק אין האנט

מיט דעם וואנדערשטאק אין האנט,
אן א היים, און אן א לאנד.
אן א גואל, אן א פרײנד,
אן א מארגן, אן א הײנט!

איך וויל צוריק אהיים

איך וויל צוריק אהיים,
אין שטעטעלע אין דעם,
וו איך האב געלעבט זיך רואיק און באקוועם.
איך קאן נישט מער זײן דא,
וו קײן פרײנטשאפט איז נישטא,
איך וויל צוריק, איך וויל צוריק אהיים!

איך האב דיך צופיל ליב

איך האב דיך צופיל ליב
צו זײן אויף דיר אין כעס,
איך האב דיך צופיל ליב,
איך טראג אויף דיר קײן האס.
איך האב דיך צופיל ליב
צו זײן אויף דיר גאר בײז.
א נאר איך היים. איך ווײס
גאר איך האב דיך צופיל ליב!

מײן שטעטעלע בעלז

בעלז, מײן שטעטעלע בעלז
מײן היימעלע, וו איך האב
מײנע קינדערשע יארן פארבראכט.
בעלז, מײן שטעטעלע בעלז,
אין ארעמען שטעטעלע
מיט אלע קינדעריעך דארט געלאכט.
א יעדן שבת פלעג איך לויפן
דארט מיט דער שינע גלייך.
זיצן אונטער דעם קלײנעם בױמעלע,
לערנען דארט בײ דעם טײך.
בעלז, מײן שטעטעלע בעלז,
מײן היימעלע, וו איך האב
מײנע קינדערשע יארן פארבראכט!

שווער איז זיך פון דיר צו שיידן

שווער איז זיך פון דיר צו שיידן,
איך קאן פון ווײטאק גארנישט רײדן.
דײן בילד, בעליבטער, וויל איך האלטן בײ מיר,
איך וויל צום הארץ דיך שטענדיק דרוק
און קוקן אויף דיר.
געליבטער, זאלסט געדענקען
איך וועל אויסגיין אזש פון בענקען,
דארט פון ווייטן
דו זאלסט זיך נישט פארבייטן,
איך בין ווערט, דו זאלסט בלייבן טריי!

גאלדענע חתונה

גאלדענע חתונה, גאלדענע חתונה,
מען פליט אוועק, איז ווייט די יונגע צייט.
די עלטער האט זיך אנגערוקט.
גאלדענע חתונה, גאלדענע חתונה,
דערלעבט דאס גרויסע גליק.
און איצטער גיב א קוק,
דו הערסט, ווי מען רופט דיך צוריק!

שפיל ציגײנער!

שפיל ציגײנער נ'שט מיט געטער,
בעסער שפיל מיר גרינע בלעטער!
אוי, גרינע בלעטער.
שפיל ציגײנער טיפן טרויער
צאפט דער פ־יך ס'בלוט פון פויער,
אוי, גרינע בלעטער.
וואס געווען און וואס וועט זײן,
רויט איז בלוט און רויט איז ווײן,
אוי, גרינע בלעטער!

פרעג נאר ביי די שטערן!

פרעג נאר ביי די שטערן
וועסטו פון זיי הערן,
זיי וועלן דיר דערקלערן,
אז איך האב דיך ליב!
פרעג דעם טײך דעם רײנעם,
פרעג דעם בוים דעם שײנעם
זיי זאגן אלע אין אײנעם,
אז איך האב דיך ליב.
ווייל די ביסט דאך דערשינען
ווי פרילינג אין מיין לעבן,
דו האסט מיין הארץ געוווינען,
מער האב איך נישט צו געבן — כ'לעבן
פרעג נאר ביי די שטערן
וועסטו פון זיי הערן,
זיי וועלן דיר דערקלערן,
אז איך האב דיך ליב!

מכּוח די וועגען פון אונזער פאלק צום הייליגען לאנד
זיך אינפאָרמירען:
Wydział Wycieczkowy, Trybuny Akademickiej, Warszawa. Marszałkowska 147|19
קאָרעספּאָנדענץ ביילייגען א פּאָסט - מארקע

א האַרציגען מזל - טוב מיין פריינד
וואָלף שרעק און זיין **פרוי**
צום געבורט פון זייער
ז ו ה נ ע ל ע
גבריאל ווייסמאַן.

זי איז געוואָרען וואונדערשעהן אין משך פון 8 טאָג

דאָס אָ מיידעל האָט ערציילט די דאָזיגע וואונדערליכע ענדערונג אין אויסזען אין משך פון 8 טאָג. דער אונטערשטער אויטענטישער בריף קלערט גענוי אויף ווי אזוי זי האָט דאָס געמאַכט און ווי אזוי יעדע איינע פרוי קאָן ערצילען דאָס זעלבע.

„קיים מיט מיה גלויב איך אליין דערין", שרייבט פרוי X...... „ווען כ'קוק אויף מיינע פאטאגראפיעס פון פאר 8 און 10 טאג. כ'האב געהאט קנייטשלעך אויפ'ן שטערן, א־זוים מויל און די אויגען. מיין צורע איז געווען טונקעל און נישט־פריש. היינט אָבער רופט ארויס מיין ריינע, העלע, גלאטיגע צארע בא־וואונדערונג און קנאה ביי מיינע אלע חברטעס. איך האָב זיי אלע געראטען צו געברויכען דעם אויספרישענדען קרעם Tokalon וועלכער איז פרעפּאַרירט לויט דער אָריגינעלער פראַנצויזישער פּאַרשריפט פון די בערימטע קרעמען Tokalon דעם קרעם רויש (ראָזאַ) אין אָווענד און דעם קרעם ווייס אין משך פון טאָג. איינציגע האָבען מיך גאנץ איינפאך אויסגעלאכט, ווי לאנג זיי האָבען אליין נישט אויסגעפרובט די ראָזיגע קרעמען. נאָכ'ן פעסטשטעלען די אויסערגעוועהנליכע רעזולטאטען, זענען זיי געווען ווי איך ענטציקט". דער אויפפרישענדער ראָזאַ - קרעם Tokalon ענטהאלט ביאָצעל —אַ אונגעוועהנליך לעבענספע־היגע און פעריונגערענדע סובסטאַנץ, וואָס איז ענטדעקט געוואָרען דורך אַ בערימטען פּראָפע־סאָר פון וויענער אוניווערזיטעט. געברויך דעם אויספרישענדען קרעם Tokalon ראָזאַ־קאָליר אין אָווענד, פאַר'ן שלאָפען־געהן — ער פרישט אויף און ער פערשענערט די הויט בעת'ן שלאָף. די הויט ווערט קערנדיג און די קנייטשלעך פער־שווינדען. בייטאָג געברויך דעם קרעם Tokalon פון ווייסען קאָליר, — ער מאַכט די הויט פריש און העל, ער לאָזט פונאַנדער די וואַנגרעס און ער בעקעמפט די פערברייטערטע פאָרען.

עס ווערט גאַראַנטירט, אַז דאָס געלד וועט ווערען צוריקגעקערט

יעדע פרוי, בענוצענדיג זיך מיט דער אונגע־וועהנליכער פלעגע, „3 מינוט טעגליך", קאָן בע־קומען אַ מיידעלשע הויט און אַ וואונדערשיינע פרישע צאַרע. די רעזולטאַטען זענען אין טויזנ־דער פאַלען געווען אַזעלכע אויסערגעוועהנליכע, אַז מיר קאָנען דרייסט געבען די דאָזיגע געלד־גאַראַנטיע. קויף נאָך היינט צו 1 טובע פון די אויספרישענדע קרעמען Tokalon. געברויך זיי־לויטן פּאַרשריפט אין משך פון 10 טאָג. אויב די וועסט נישט זיין ענטציקט מיטן אונגעוועהנליך גליקליכען רעזולטאַט, שיק אונז אריין די פער־פּאַקונג, אפילו אויך דאַן, ווען דער קרעם וואָלט געווען מעהר ווי אויף אַ העלפט אויסגענוצט און מיר וועלן דאָס געלד אינגאַנצען אומקערען.

גראַטיס: יעדע לעזערין פון דער צייטונג קאָן בעקומען אומזיסט אַ פּראַכטפולע שענהייטס־קאַסעטקע, וועלכע ענטהאַלט דעם קרעם Tokalon (ראָז און ווייס) ווי אויך די פערשידענע קאָלירן פּודער Tokalon מען דאַרף אריינשיקען 50 גראָשען אין פּאָסט־מאַרקעס אויף עקספּעדיציע, פּאַקונג און אַנדערע קאָסטן פון פּאַקעט לויטן אַדרעס: Ontax, Oddział 58-A Warszawa, Stępińska 9

אַכטונג גאַלאַנטעריע - סוחרים און קאָנפעקציאָנערען!
צום לויפענדען הערבסט און ווינטער - סעזאָן אַרבעטען מיר אויס
אַלע אַרט מאַנטעל־קנעפּ לויט די לעצטע נייהייטען צו אויסערסט ביליגע פּרייזען.
באַזונדער מאַכען מיר אויסמערקזאַם אויף אונזערע **פּאַטענטירטע** שטאָף - קנעפּ מיט באַקעליט, אָדער מעטאַל - ראַנד פאַר בעסערע מאַנטלען, קינדער־מלבושים און סוועטערס.

Fabryka guzików i wyrobów bakelitowych
«BUTONIA«
Będzin, Kościuszki 24 telefon 715-83
אָרטיגע טיכטיגע פערטרעטער ווערען געזוכט

7־קלאַסיגע שול - קולט - שולע
אין ראַדאָם (זשעראָמסקי 27)

די שול־לייטונג מאַכט בעקאַנט די חשוב'ע עלטערען, אַז די איינשריי־בונגען פון די שילער פון I ביז VII קלאַס הויבען זיך אָן דעם 3/IX.

די שול־קאַנצעלאַריע ועט זיין טעטיג יעדען טאָג פון 25/VIII אָן אין די שעה'ען פון 10 ביז 2 נ. נ.

די שול־לייטונג איז אויך מודיע די חשוב'ע עלטערען, אַז צום קומענדן שול־יאָהר איז אונזער אַנשטאַלט בעדייטענד פערבעסערט געוואָרען. מיר האָבען זיך צוגעפּאַסט צו אַלע פעראָרדנונגען פון דער שול־מאַכט.

1) דער שול־לאָקאַל איז בעדייטענד פערגרעסערט געוואָרען.

2) די שולע האָט איינגעקויפט פיל פערשידענע לערן־מכשירים, איינגע־אָרדענט אַ רייכע ביבליאָטעק פאַר די שילער און הערליכע גימנאַסטישע איינריכטונגען.

3) כּדי אויפצוהויבען דעם ניווֹאָ פון די אַלגעמיינע לימודים, האָט מען צו דעם ביז־איצטיגען לערער־פּערסאָנאַל אַנגאַזשירט עטליכע לערער־כּחות מיט העכערע פּעדאַגאָגישע קוואַליפיקאַציעס, וועלכע זענען דורכ'ן שול־אינספּעק־טאָראַט אַנערקענט און רעקאָמענדירט געוואָרען.

דער פּראָגראַם פון די יודישע לימודים איז בעדייטענד פערגרעסערט געוואָרען. אין אונזער שולע ווערען געלערענט תנ"ך, רש"י, גמרא, עברית, יודישע געשיכטע, פּאַלעסטינאָגראַפיע א. ז. וו.

כּדי דעם פּראָגראַם צו רעאַליזירען האָט מען צו דעם ביז - איצטיגען יודאַאיסטישען לערער - פּערסאָנאַל צו - אַנגאַזשירט דעם גימנאַזיאַל פּראָפעסאָר **א. שיצער.**

אונזער שולע לעגט געוויכט די יוגענד זאָל ערצויגען ווערען אויף גע־טרייע און טיכטיגע בירגער, צוגעפּאַסט צו די שווערע לעבענס־בעדינגונגען.

די אַבסאָלווענטען פון אונזער אַנשטאַלט טרעטען אריין אָהן שום שווע־ריקייט אין די רעגירונג'ס און פּריוואַטע מיטל־שולען און בעלייגען די עג־זאַמענס מיר גוטען ערפאָלג.

מיט אכטונג **די שול־לייטונג.**

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
— to —
kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne
Do nabycia na dogodnych warunkach w
Radomskim Towarzystwie Elektrycznym Sp.Akc. w Radomiu ul. Traugutta 53

דעלעגאַציע פון קליינ־הענדלער־פערבאַנד
אין וואַרשא וועגען די יודישע בּרעטער־סקלאַדעס

ערהערנכטען מיטוואָך איז געפאָהרען א דעלעגאַציע פון קליינהענדלער־פער־באַנד קיין וואַרשא, אינטערווענירען אין דעפּאַרטאַמענט פון בוי - ענינים, וועגען די יודישע בּרעטער־סקלאַדעס, וועלכע זענען געוואָרען בעדראָהט מיט ליקווידירען זייערע אונטערנעמונגען.

די דעלעגאַציע, וועלכע איז בעשטאַ־נען פון די ה"ה אלי' פּלאַטמאַן, פער־מאַן און דירעקטאָר פון דער וואַרשא־ווער צענטראַלע מגר. ס. סאַלע, איז אויפגענומען געוואָרען דורכן דירעק־טאָר פון דערמאָנטען דעפּאַרטאַמענט שענקעוויטש, וועלכער האָט צוגעזאָגט צו נעמען אין אכט זייער מעמאָריאַל און בכלל צו מילדערען די אורבאַניס־טישע פעראָרדנונגען.

די דעלעגאַציע האָט בעקומען אַ פערלענגערונג אויף א יאָהר פאַר דער פרוי יענטע ווינגערמאַן אין רינעק. די אנדערע סקלאַדעס ברויכען ברענגען אין אָרדנונג די פּאַרקאַנעס, דורך די ספּעציעלע שאָטקעס פון 2 און א האַלבען מעטער די הויך.

באָיקאָט אויף דייטשע סחורות

די אָרטיגע פּוילישע פּרעסע שרייבט אין צוזאַמענהאַנג מיט'ן פּראָקלאַמירטען באָיקאָט אויף דייטשע סחורות, אַז אין ראַדאָם האָט זיך געזאָלט פערנעמען מיט פּראָפּאַגירען די אינערליכע לאַנד־אויס־אַרבייטונגען און מיט'ן עלעמינירען די דייטשע פאַבריקאַנטען — דער היגער פּוילישער סוחרים־פעראיין.

דער פּוילישער סוחרים־פעראיין נעמט אָבער נישט אונטער קיין שום שריט אויף דעם געביעט, וואַרטענדיג אויף דירעקטיוועז פון דער צענטראַלע.

די פּוילישע פּרעסע אין ראַדאָם פרעגט דעריבער:

„ווער איז פעראַנטוואָרטליך פאַר דער דאָזיגער עגזיסטירענדער זאַכלאַגע? וועלכע זענען די טונקעלע ספּרוזשינעס, וואָס פּאַראַליזירען דעם „אַדרוך" פון דער פּוילישער עפענטליכער מיינונג, וועלכע גיעט זיך אָב אַ רעכענונג, אַז יעדער גראָשען, וואָס ווערט אויסגעגעבן אויף אונטערצוהאַלטן די ווירטשאַפטליכע פּאָטענץ פון היטלעריע — איז אַ שטיין, פון וואָס ווערט געוואָרפען אין שוצגרוב דער פּוילישער פערטיידיגונג".

אויסבעסערונג

אונטער'ן אַרטיקל „דער בעריהמטער ראַדאָמער פּאַפּוס" איז אַרויסגעפאַלען דער אונטערשריפט בן ישראל. דער פולער נאָמען פון מחבר געפינט זיך אין רעדאַקציע.

קאָזשעניצער רב רופט דאָס גאַנצע שטעטעל אין מקווה אַריין.

פון קאָזשעניץ שרייבט מען אונז:

דער קאָזשעניצער רב ר' נחום שלמה פערלאָוו קעמפט זעהר שטאַרק פאַר טהרת־המשפחה. ער האָט אַרויסגעגעבען אַ בעפעהל, אַז אַלע נשים זאָלען געהן אין מקווה אריין.

אַלע ישועות פאַר יודען, זאָגט דער רב, ליגען אין דער מקווה און נאָר מיט'ן כח פון דער מקווה קען מען גובר זיין אַלע גזירות און אומגליקען. אפילו דער ימח־שמו'ניק, דער נייער המן הרשע פון אַשכּנז וועט אונטערגע'טובל'ט ווע־רען אין דער מקווה. דאָס הייסט, אַז יודען און דער עיקר, יודישע פרויען וועלען אָבהיטען די מקווה וועט „ער" קיין טרוקענער נישט אַרויס פון יודענס הענד.

און כּדי די אַלטע מקווה זאָל האָבען נייע קליענטען האָט דער רב איינגע־פיהרט אַ מאָדערנע מקווה־בוכהאַלטעריע ער האָט זיך געקויפט אַ בוך, וואו ער פיהרט אַ גענויע רעגיסטראַציע פון דער „מקווה־בעוועגונג" אין שטאָדט. ער האָט זיך בעזאָרגט מיט אַ גאַנצען שטאַב אַגענטען, וועלכע אַרבייטען פאַר זיין בוכהאַלטעריע־אָבטיילונג. זיי טשאַטעווען אויף די פרויען פון שטאָדט, קאָנטראָ־לירען „ווען און וואָס" און גיבען צו באַלד איבער דעם רב, וועלכע פער־שרייבען דעם נאָמען און די דאַטע פון לעצטען מקווה־וויזיט אין נייעם מקווה־בוך.

אַנומעלט האָט דער קאָזשעניצער רב ר' נחום שלמה פערלאָוו געשיקט רופען צו זיך אַ פרוי און איהר געפרעגט, פאַרוואָס זי באַיקאָטירט זייט עטליכע וואָכען זיין „אינסטיטוציע". אַ פער־שעמטע האָט די פרוי געענטפערט, אַז זי באַיקאָטירט נישט. דעמאָלט האָט דער רב אַרויסגענומען זיין בוכהאַלטעריע־בוך, געמישט די גרויסע בלעטער און אַ זאָג־געטהון מיט דער זיכערקייט פון אַ גענויטען בוכהאַלטער:

— ביי מיר זענט איהר שוין 4 וואָכען נישט פערשריבען...

אין קאָזשעניץ איז איצט פריילין צוליב דעם רב'ס נייעם אויפטהו. מען האָט גאָר אָנגעהויבען אַנדערש קוקען אויף דער אַלטער מקווה. עס איז מעהר נישט די זקנה וואָס אַמאָהל. דער רב האָט איהר אַריינגעגעבען אַ נייעם כח אין די ביינער. אַמאָהל האָט מען זיך נישט גערעכענט מיט איהר. וואָס ווייסט זי מ'שטיינס געזאָגט, די אַלטיטשקע, און וואָס זעהט זי. איצט אָבער איז גאָר עפּעס אַנדערש. זי זעהט איצט אַלץ און פערשרייבט איצט אַלץ. דער נייער רב האָט איהר דאָך אָנגעטהון אַ פּאָר מאָ־דערנע אַמעריקאַנער ברילען... אין שטעדטעל איז ליהודים, אַלעהיי מען פערגעסט אַ ביסעל אין די יודישע צרות. ס'איז די סענסאַציע פון טאָג!

י. ח — ן.

Kino ADRIA
Dziś i dni następnych.
Wspaniały podwójny program:
1) Dramat miłosny p. t. **Więzy przeszłości**
w rol. gł. Kay Francis
2) sensacyjny film p. t. **„Tajemnica nocnego lokalu"**
W rol. gł. **Warner Oland**
Program dozwolony dla młodzieży od lat 18 - tu

Kino ADRIA
שבת 1^{30} און 3^{30}
זונטאָג 12 און 2
פריהמאָרגען - פילמען
Film o wielkiej sile dramatycznej p.t.
Wyspa złudzeń
w rol. gł. **Arlen Wheelan Don Ameche.**
Nad program: **Tygodnik P. A. T.**
film dozwolony od lat 7-iu.

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr; w tekscie mm 1 szp. 60 gr; na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr.
1-szai ostatnia strona liczą 10 szpalt
אַבאָנאַמענטס פּרייז: פאַר 1 חודש אין פּוילען 1 זלאָט אין פראַנקרייך, בעלגיען 4 פראַנק אין אַנדערע לענדער 30 סענט.